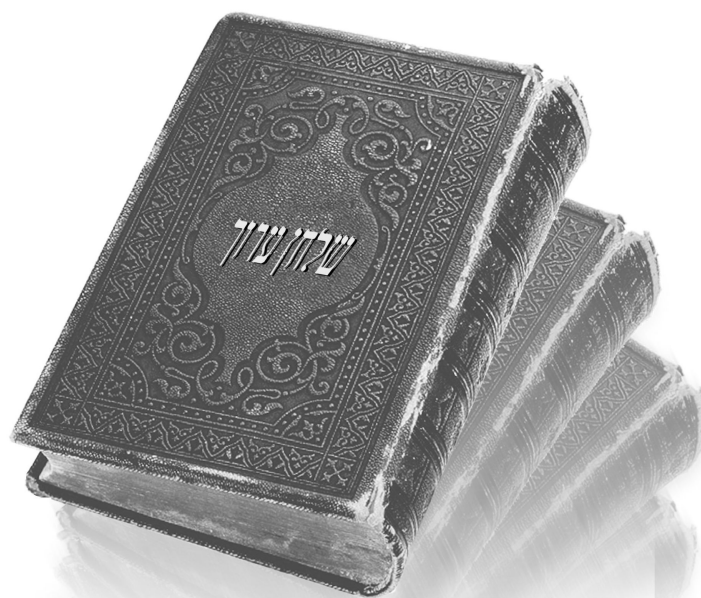

קנין הלכה

2

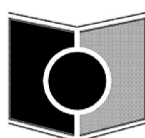
מראי מקומות

מס' 31

חודש כסלו תשע"ו

יו"ד הלכות בשר בחלב

סימן צב, סעיף ה עד סוף הסימן - סימן צג

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

ציונים לדברי הפמ"ג

שנכללים בחומר הנלמד בחודש כסלו תשע"ו

יו"ד סי' צב מסעיף ה עד סוף הסימן וסימן צג

סימן צב

סעיף ה

מ"ז ס"ק יז

ש"ד ס"ק כב, כג

סעיף ו

מ"ז ס"ק כ, כא.

ש"ד ס"ק כה, כו.

סעיף ז

מ"ז ס"ק כב, כד מד"ה ודע עד הסוף, כה, כו.

ש"ד ס"ק לה.

סעיף ח

מ"ז ס"ק כט.

סעיף ט

מ"ז ס"ק ל.

ש"ד ס"ק לה.

סימן צג

מ"ז ס"ק ב.

ש"ד סק"א עד "וזה הטעם שטיפת חלב נגד הרומב דשרי".

סק"ג מתחילה עד ד"ה ובענין.

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן צב

סעיף ה

גמ' זכחים דף צו: בעא מיניה בישל במקצת כלי וכו' עד ואם בכלי נחושת בושלה ואפילו במקצת כלי. גמ' שם ותרומה לא בעיא שטיפה וכו' עד הא תרומה לא צריך אלא מקום בישול.

הראשונים דנו בטיפת חלב שנפלה ע"ג קדירה מבחוץ אם מפעפעת בדפני הקדירה, ובאו ללמוד זאת מהגמ' זכחים הנ"ל, אמנם נחלקו מה מוכח מהגמ' לענין פעפוע בכל הכלי.

[א] הסמ"ג [מובא בב"י בסעיף זה] כתב שבגמ' מבואר דבישול מפעפע בכל הכלי, והיינו דסובר דטעמא דקרא שצריך מריקה ושטיפה בכל הכלי הוא משום שהבישול מפעפע בכל הכלי.¹

[ב] הסמ"ק [מובא בטור ובב"י] כתב שבגמ' זכחים הרי זו בעיא דלא איפשיטא אם בישול מפעפע, וכנראה סובר דאין ללמוד ממסקנת הגמ' הנ"ל שזו גזה"כ מיוחדת להצריך מריקה ושטיפה.

[ג] בתשובת מהר"ם [מובאת בב"י] העתיק תשובת רבינו שמשון שכתב שבגמ' מוכח שבישול אינו מפעפע בכל הכלי, מדאיצטריך קרא לחייב מריקה ושטיפה אלמא דגזה"כ הוא בקדשים.

להלכה: השו"ע הביא את שיטת הסמ"ק שנקט, שניידן זה אם יש פעפוע בכל הכלי אינו מוכרע ונשאר בספק, [אמנם השו"ע קיצר בלשונו כדלקמן].

כתב הסמ"ק [הובא בטור ובשו"ע] דכיון שיש לחוש שמא הטיפה מפעפעת בכל הכלי, לכן למעשה יש להבחין בין שני אופנים: (א) טיפה שנפלה כנגד הרומב ויש שישם בתבשיל כנגדה, הרי התבשיל מותר. ובטעם הדבר כתב הסמ"ק, וז"ל "דממ"נ אם מפעפעת בכל הכלי הרי נתבטלה, ואם אינה מפעפעת אזי לא יאסר".²

(ב) טיפה שנפלה שלא כנגד הרומב, חיישינן בזה שמא מפעפעת ואוסרת את הבשר הבלוע בדופן עד שיעור פחות משישים ונעשה הבלוע נבילה, ומקום הנאסר הוא מעל הרומב, ויש לחוש שאם יערה את התבשיל בעודו רותח דרך המקום הזה, יאסר

ביאורים והערות

1. אמנם החו"ד [ס"ק יג] הקשה על זה מהגמ' שם שמבואר דלגבי תרומה לא בעינן כל הכלי, ומוכח מזה לכאורה שהבישול אינו מפעפע בכל הכלי, וכן פסק הרמב"ם [פט"ו תרומות הל' יט]. אמנם עיי"ש שהרמב"ם היקל דאין צריך הגעלה רק שטיפה בצונן, וביאר דבריו בתשובתו לחכמי לוניל [המובאת שם בכסף משנה], ולפי"ז נמצא שלפי הרמב"ם אין ראייה לניידן דפעפוע שע"י בישול. והכרתי ופלתי [ס"ק יא] כתב, די"ל דתרומה קילא טפי משום דהתירא בלע ובזה מקילינן שאינו מפעפע בכל הכלי.

2. מחלוקת הפוסקים בביאור לשונו של הסמ"ק

הב"י מפרש [הובא בש"ך ס"ק יח ובהגר"א ס"ק כו] שהכוונה, אם מפעפעת בכל הכלי א"כ נתבטלה בתוך הבלוע שבכלי שיש בו שישים נגדה, ואם אינה מפעפעת בכל הכלי אז מסתמא מפעפעת כנגדה לתוך התבשיל ובטלה בשישים. הט"ז [ס"ק יט] מפרש [וכך נתבאר כבר באו"ה כלל לא סעי' א] שאם מפעפעת בכל הכלי, אם כן מסתבר שבציור זה שנפלה כנגד הרומב, פעפעה לתוך התבשיל ונתבטלה בשישים. ואם אינה מפעפעת, א"כ עומדת היא במקומה ואינה מפעפעת לתוך התבשיל, וגם בבישול השני לא תפעפע.

וכתב החו"א [סי' יז ס"ק ז] דנפק"מ בין הב"י והט"ז היא בציור שאין בדפני הקדירה שישים כנגד הטיפה, שלפי הב"י [והש"ך] חיישינן לפעפוע בכל דפני הקדירה והן נאסרו ונ"נ ואח"כ נאסר התבשיל. ולפי הט"ז התבשיל מותר, דממ"נ אם יש פעפוע הרי זה מפעפע לתוך התבשיל ובטל בו, ואם אין פעפוע נשארת הטיפה במקומה.

קנין הלכה

מראי מקומות

התבשיל אם אין בו שישים כנגד כל הבלוע שנעשה נבילה [דהיינו שישים פעמים שישים]³.
 וכתב הסמ"ק, התקנה לזה היא שלא יגע בקדירה עד שיצטנן התבשיל, ואז יוכל לערות בלי חשש. [ולהלן סעיף ו יובא המשך
 דברי הסמ"ק שלא נהגו להקל על סמך צינון הקדירה, עי"ש הטעם].
 כתב החכמת אדם שאם הטיפה נפלה כנגד הרוטב ולא היה שישים בתבשיל כנגדה, נאסר כל התבשיל ונבלע בקדירה, ובאופן
 זה יאסר הבישול השני, ולא יועיל בו שישים כנגד הטיפה.
 כתב הרמ"א [סוף סעיף ז] ומקורו בספר איסור והיתר, שאם נפלה הטיפה על כיסוי הקדירה לאחר שהתחילה הקדירה להרתח,
 דינה כנפלה כנגד הרוטב, משום שהזיעה עולה אל הכיסוי ויורדת אל הכלי.
 והפרי חדש [ס"ק כג] הוסיף, דה"ה אם הטיפה נפלה על דפני הקדירה שלא כנגד הרוטב, אם הקדירה מכוסה וכבר התחילה
 להרתח דהכל נחשב כמו כנגד הרוטב, והביאו הגר"א [ס"ק כט] והפמ"ג [מ"ז סוס"ק כח].

אם למחר ולערות את התבשיל או להמתין

יש לדון במה שההוראה למעשה כנגד הרוטב היא להיפך מאשר בנפלה שלא כנגד הרוטב, דבנפלה כנגד הרוטב [ויש
 שישים בתבשיל כנגד הטיפה] ההוראה היא למחר ולערות את התבשיל מן הכלי, דאין הטיפה מפעפעת לתוכו ברגע אחד ולכן
 עדיף למעט בפעפוע הטיפה אל הכלי, וכ"כ באו"ה [הובא בתו"ח] וברמ"א [סעיף ו] ובש"ך [ס"ק יט], ואילו בנפלה שלא כנגד
 הרוטב ההוראה היא להמתין עד שיצטנן התבשיל ואז יערה את הרוטב, וכמש"כ הסמ"ק והובא בשו"ע [כאן]⁴.
 טעם החילוק הוא, דכנגד הרוטב ממ"ג אין חלק מהקדירה שנעשה נבילה ולכן אין הפסד אם מערה מיד, ולכן עדיף למחר ולערות
 כדי למעט בחלק הנכנס לקדירה ומתבטל, משא"כ בשלא כנגד הרוטב חיישינן שמא הטיפה אסרה את הבלוע בכלי בסביבותיה
 ונעשה נבילה, ובוה עדיף להמתין עד שיצטנן התבשיל, שמא אם יערה מיד יתנועע התבשיל עד המקום שנעשה נבילה ויבלע
 ממנה איסור. [ואם לא יהיה בו שישים פעמים שישים יאסר התבשיל, וגם אם יהיה בו שיעור זה מ"מ יש להמנע מלגרום ביטול
 איסור לכתחילה].

וכתב היר יתודה דכאשר ממהר לערות [בנפלה כנגד הרוטב] יערה הכל בפעם אחת, דאם יפסיק באמצע העירוי, יתכן שאז לא

ביאורים והערות

3. לפי הבנת הב"י [והש"ך והגר"א] בלשון הסמ"ק [הובאה לעיל בהערה 2], צריך עיון למה חיישינן שמפעפעת ואוסרת
 עד פחות משישים כנגדה, אמאי לא אמרינן שאם מפעפעת א"כ תפעפע בכל הכלי ותתבטל וכדלעיל. וכתב הגר"א [ס"ק כו] שכאשר
 הטיפה נפלה שלא כנגד הרוטב, א"כ יתכן שאינה מפעפעת בכל הכלי רק בחלק ממנו. [ולפ"ז יש להוסיף דאם הפעפוע היה מגיע עד כנגד
 הרוטב, אז ממילא היה מתפשט בכל הכלי ומתבטל בבלוע, א"צ דאז היתה הטיפה נכנסת לרוטב, ולכן החשש הוא שמא פעפע ולא הגיע
 לכנגד הרוטב]. ומהש"ך [ס"ק כג] משמע איפכא, דלהך צד שבישול מפעפע בכל הכלי גם הטיפה שנפלה שלא כנגד הרוטב מפעפעת בכל
 הכלי ובטילה, ומה שאסרו בנפלה שלא כנגד הרוטב הוא משום הך צד שבישול אינו מפעפע בכל הכלי, דמ"מ יש לחוש שהטיפה מפעפעת
 בסמוך לה ואוסרת עד קרוב לשישים סביבותיה. [כשם שלפי הב"י והש"ך להך צד שאין פעפוע מ"מ הטיפה שנפלה כנגד הרוטב מפעפעת
 לפנים, ה"צ בשלא כנגד הרוטב מפעפעת סביבותיה].

והחוו"ד [ס"ק יד] הוסיף בזה, דאף שמבואר בגמרא דלהך צד שבישול במקצת בצד כלי אינו טעון מריקה ושטיפת כל הכלי, די בזה שימרק
 את מקום הבישול ולא חששו שמא נתפשטה הבליעה קצת למעלה בדופן הקדירה, היינו דוקא בדרך עלייה, דלא חיישינן שהבליעה
 נתפשטה כלפי מעלה, משא"כ הכא חיישינן שהטיפה נתפשטה בדרך ירידה כלפי מטה.

ולפי הט"ז א"ש בפשיטות, דלהך צד שיש פעפוע ס"ל להט"ז דאכן אין זה ברור כמה פעפע, ואפשר שהלכה הבליעה רק בחלק מהכלי
 [ורק כשנפלה כנגד הרוטב פשיטא לן שנכנסה הטיפה לפנים לתוך הרוטב].

4. לשון האו"ה הוא דטוב למחר ולערות התבשיל, והיינו שאין כאן איסור גמור של מבטל איסור לכתחילה שהרי האדם לא עשה שום
 מעשה לבטל האיסור, אלא טוב למעט בביטול האיסור.

קנין הלכה

מראי מקומות

יהיה שישים כתבשיל כנגד הטיפה ויאסר.⁵

כתב הרמ"א שאם הקדירה חדשה לא קיים החשש שמא אסרה הטיפה את הבלוע שמכילה, שהרי אין שם בלוע, ודי בשישים כנגד הטיפה.⁶

סעיף ו

גם סעיף זה מקורו בסמ"ק שהובא בשו"ע בסעיף הקודם.

מעם המנהג לאסור הטיפה שנפלה שלא כנגד הרוטב, הוא משום דחיישינן שמא לאחר שהטיפה אסרה את סביבותיה [עד מעט פחות משישים], עלתה רתיחת התבשיל אל כנגד המקום הזה ונבלע מהאיסור כתבשיל. [מעם זה מבואר בספר או"ה, והובא בש"ך ס"ק כה].

ועיי"ש בש"ך כמה אופנים שבהם אין מקום לנהוג איסור [א. קדירה חדשה. ב. קדירה ישנה שאינה בת יומה. ג. אם יש כתבשיל

ביאורים והערות

5. תוספת עיון

בעיקר מה שכתבו הראשונים, וכן נקטו [הב"י והש"ך], שאם הטיפה מתפשטת בכל הכלי בעינן שיהא בכלי עצמו שישים כנגד הטיפה, ואין התבשיל שבתוכו מצטרף, ואדרבה אם אין בכלי שישים כנגד הטיפה הרי הוא נעשה נבילה ואח"כ נאסר כל התבשיל, מבואר דאחרי שהכלי נעשה נבילה נכנס הבלוע שבתוכו לתבשיל ואוסרו. ויש לשאול שהרי קיי"ל בדיני חנ"צ דהולכין אחר סוף ההתפשטות, וכשם שכאשר טיפת חלב נבלעת בחתיכה, אין אומרים שבתחילה נעשית נבילה חלק מהחתיכה ויאסור את כל החתיכה, אלא הטיפה מתפשטת בכל החתיכה ואם יש בה שישים נגדה הרי היא בטילה, ה"נ בטיפה המתפשטת בכלי, אין אומרים שתחילה יעשה נבילה חלק מהכלי ותו לא תבטל הטיפה בכל הבלוע שבכלי, ואפילו בכלי חרס, דהולכין אחר סוף ההתפשטות. וכתב החזו"א [סי' יז ס"ק א] לבאר, דפוסקים אלו סוברים שהכלי עצמו והתבשיל שבתוכו הם שני דברים נפרדים, והתפשטות הטיפה לכלי ומהכלי לתבשיל הן ב' כוחות, ובכח ראשון יש בליעה גמורה בדפני הכלי, בליעה העושה חנ"צ אם אין שישים בבלוע שבכלי, ואח"כ פועל כח אחר של הבישול להוציא את הבלוע מדופן הכלי אל התבשיל.

6. תוספת עיון

עיי' ש"ך [ס"ק כג] שהקשה על הרמ"א דאף בקדירה חדשה יש לאסור [בנפלה הטיפה שלא כנגד הרוטב], שהרי הדופן בלועה בשר מהבישול הזה שמתבשל עכשיו בקדירה. וכתב הש"ך, דכל מה שבאנו לאסור בשלא כנגד הרוטב, הוא מחשש להך צד שבגמ' זבחים [דף צו:] שבישול אינו מפעפע בכל הכלי, [דלאידך צד בגמ' הנ"ל שבישול מפעפע בכל הכלי הא נתפשטה הטיפה בכל הכלי ובטלה, דכן הוא לשיטת הב"י והש"ך שהובאה לעיל], וא"כ להך צד גם הבישול אינו מפעפע למעלה ממקומו. עוד כתב הש"ך לתרץ, דמיירי שהטיפה נפלה קודם שהתחמם התבשיל, וא"כ גם אם התפשטה סביבה מ"מ לא היה עדיין בלוע בשר שיאסר. ותמה החזו"ד [ס"ק יג] דמ"מ אחרי כן כשהתחמם התבשיל פעפע בשר כלפי מעלה ופגע במקום הטיפה ונאסר, ושוב עלול הוא לאסור. ותירץ החזו"ד, דעד כמה שהבישול היה חזק ופעפע עד מקום הטיפה, גם הטיפה פעפעה באותו זמן אל כנגד הרוטב ונתבטלה ברוטב. [והיינו שדברי הש"ך בתירוץ זה נמשכים אחרי מה שאמר בתירוץ הראשון, דאם התבשיל מפעפע גם הטיפה תפעפע, אלא שהוסיף הש"ך שהיה מקום לפקפק שמא הבישול שקודם נפילת הטיפה היה חזק ופעפע למעלה, ואח"כ בזמן נפילת הטיפה לא היה הבישול כ"כ חזק וממילא הטיפה לא תפעפע אל כנגד הרוטב, ולזה הוסיף הש"ך די"ל שהטיפה נפלה קודם שהוחם התבשיל, דמעתה עד כמה שבאנו לחוש לפעפוע התבשיל, באותו זמן פעפעה הטיפה למעלה].

והחזו"א [סי' יז ס"ק ז] כתב דכל מה שנקטו הראשונים שהבלוע בדפני הקדירה נחשב כדבר בפני עצמו, ואנו דנים את התפשטות הטיפה אל הבלוע הזה ואת התפשטותה לתבשיל כשני כוחות נפרדים, היינו דוקא בבלוע מבישול קודם, אבל מה שנבלע בדופן הקדירה מהבישול הנוכחי, בודאי מקושר לגמרי לתבשיל שבתוך הקדירה, ולכן אין מקום לאסור את הבלוע בפ"ע, אלא הטיפה בטילה בכל התבשיל, ולפי"ז מיושבת קושית הש"ך [ס"ק כג].

קנין הלכה

מראי מקומות

שישים פעמים שישים כנגד הטיפה⁷.

בעיקר דברי השו"ע בשם הסמ"ק דנהגו לאסור בשלא כנגד הרומב, עיין ש"ך שכתב דמהרא"י והמהרש"ל לא כתבו כן, אלא כתבו דנהגו היתר בזה וכמבואר בסעיף ה' [להמתין שתצטנן הקדירה]. וכ"כ הפר"ח, וגם הגר"א [סוס"ק כט] מסכים לדבריהם, וכן החכמת אדם לא הביא את המנהג הזה. אמנם הפמ"ג [ש"ד ס"ק כד] כתב דמנהג העולם לאסור בזה כהסמ"ק, אלא אם כן הוא בערב שבת או בהפסד מרובה [וכמנהג המובא בסעיף ז].

במנהג של הסמ"ק [לאסור בנפל שלא כנגד הרומב שמא עלתה הרתיחה], כתב החכמת אדם [כלל מה ס"ב] לאסור גם בשאר איסורין. והיד יהודה כתב דרך בבשר בחלב מחמריגין, דחנ"נ בבשר בחלב אסור מהתורה, משא"כ בשאר איסורים.

בדברי השו"ע דאם נפלה הטיפה כנגד האש אין היא אוסרת משום שהאש שורפה אא"כ נפל הרבה חלב, עיין הגהות מרדכי [סימן תשמח] שכתב דהיינו שנפלו ד' או ה' טיפות, א"נ כף או חצי כף [והובא בספר תורת האשם]. עוד כתב שם שימחר לקנה את הטיפה, גם בנפלה כנגד האש.

כתב הרמ"א שבנפלה כנגד האש גם הקדירה מותרת, וכ"כ הגר"א [ס"ק ל], אמנם הש"ך [ס"ק כו] הביא מספר תו"ח בשם האו"ה דיש להחמיר לכתחילה לאסור הקדירה.

הקדירה

עיקר הוראתו של הסמ"ק שהובאה בשו"ע [סעיף ה, ו] בענין טיפת חלב שנפלה על הקדירה עוסקת בדין התבשיל שבקדירה, אם מותר או נאסר, ולא דין הסמ"ק בדין הקדירה עצמה אם נאסרה והיא טעונה הגעלה, או שהיא מותרת.

והנה לגבי טיפה שנפלה שלא כנגד הרומב פשוט הוא דלפי הסמ"ק הקדירה נאסרה, שהרי כתב דחיישינן שמא פעפעה הטיפה ואסרה סביבותיה עד שיעור פחות משישים, וכשם שאין לערות את התבשיל בעודנו חם עד שיצטנן, כן אין לבשל בקדירה הזו ביסול נוסף ללא הגעלה.

ולגבי טיפה שנפלה כנגד הרומב נחלקו הפוסקים:

[א] הרמ"א מביא מספר איסור והיתר [כלל לא] שהקדירה אסורה [אף באופן שיש בתבשיל שישים כנגדה, והתבשיל עצמו לא נאסר דמ"מ הקדירה נאסרה], וכ"כ הש"ך [ס"ק יט וס"ק כז]. וכתב הש"ך הטעם, דחיישינן שמא לא הכל פעפע לפנים אלא נשאר משהו בדופן הקדירה.

[ב] היש"ש [מובא בט"ז ס"ק יז] נקט דבנפלה כנגד הרומב גם הקדירה מותרת מן הדין [ורק לכתחילה אסור להשתמש בה, משום דנראה כאילו נאסרה מהחלב], והסכים עמו הט"ז [שם]⁸.

ביאורים והערות

7. תוספת עיון

עיין חו"ד [ס"ק יז] שהקשה על הש"ך [הנ"ל] שכתב דבקדירה חדשה אין מקום לנהוג חומרא הנ"ל [וסגי בשישים בתבשיל כנגד הטיפה], דאמאי לא ניחוש שעלתה רתיחת התבשיל ב' פעמים, בתחילת הביסול עלתה ונבלע בשר בגובה דפני הקדירה, ואח"כ נפלה הטיפה שלא כנגד הרומב ואסרה סביבותיה, ואח"כ שוב עלתה רתיחת התבשיל אל המקום הנאסר ונאסר כל התבשיל [אם אין בו שישים פעמים שישים]. ותירץ החו"ד דלא חיישינן כולי האי שמא עלתה הרתיחה ב' פעמים דהוי כעין ס"ס, ובהגהת רע"א לחו"ד כתב דאין דבריו מוכרחים, דלעולם י"ל דמחמת המנהג שנהגו לאסור יש לחוש גם לעליית התבשיל ב' פעמים, ובדברי הש"ך הנ"ל דבקדירה חדשה אין חשש, י"ל דמייירי באופנים שנתבאר בש"ך [בס"ק כג], כגון שהטיפה נפלה קודם שנתחמם התבשיל, א"נ קודם שניתן הבשר במים.

ויש להוסיף דלפי החו"א [סי' יז ס"ק ז שהובא לעיל] אין מקום לחשש של החו"ד, דלענין הביסול הנוכחי כל מה שנבלע בדופן מקושר לתבשיל שבקדירה והטיפה בטילה בשישים. אמנם החו"ד כתב דבריו בדעת הש"ך שלא סבר כסברת החו"א הנ"ל כמבואר בדבריו [שם].

8. אין טעם ההיתר מבואר ביש"ש היטב, ועיי"ש שנסמך בעיקר על שיטת הראב"ן והרמב"ן [מובאת להלן סעיף ז] דאין חנ"נ בבלוע, וזה מבאר למה אין איסור בב"ח בדופן הקדירה ולכן אין צריך שישים פעמים שישים כנגד הטיפה, אבל אכתי צ"ב דנהוי כקדירה שבלוע בה טיפת חלב, שאין לבשל בה בשר אף אם יש שישים כנגד הטיפה.

קנין הלכה

מראי מקומות

ובמעם ההיתר, כתב המ"ז [ס"ק יט] דהוא משום דלהך צד שבגמ' זבחים [דף צו: הנ"ל] שהטיפה מפעפעת, הרי היא מפעפעת מיד לתוך התבשיל וחשבינן לדופן הקדירה כאילו היא מהתבשיל, והיינו דהכל מקושר ומתפשטת הטיפה בכל התבשיל וגם בדופן [שגם היא בלועה מהתבשיל] ובטלה בשישים. ולהך צד שאין הטיפה מפעפעת, א"כ היא רק נבלעת במקומה, ואין מניעה מלבשל בה פעם שניה בשר משום שגם בבישול הבא לא תפעפע הטיפה לפנים, שהרי להך צד אין בישול מפעפע כלל.⁹

לחלבה: נקטינן שהקדירה טעונה הגעלה. ולענין כלי חרס שאין לו הגעלה, כתב בשו"ת בית יצחק [מפתחות לסי' קמח ס"ק ו] דיש לסמוך על שיטת בעל העיטור שהיקל גם בעלמא להגעיל כלי חרס שאינו בן יומו ע"י הגעלה ג' פעמים במימות מחולפים, ואף דבעלמא לא קי"ל כבעל העיטור, הכא יש לצרף דעת היש"ש והמ"ז דס"ל שהקדירה אינה אסורה.

אופן הגעלת קדירה שנפלה עליה טיפת חלב מבחוץ

כתב הפת"ש [ס"ק ג] דאם בא להגעיל קדירת מתכת שנפלה עליה טיפה מבחוץ, צריך להכניסה כולה ליורה גדולה, ולא מהני לזה הרתחת מים בתוך הקדירה, וציין לזה את דברי המג"א [סי' תנב ס"ק יא]. והחזו"א [סי' יט ס"ק ו] כתב דהגעלה מבפנים מהניא לטיפת חלב שנפלה מבחוץ, ועיי"ש [ס"ק א-ה] שהוכיח זאת מהגמ' ע"ז [דף עו:]: גבי הגעלת יורה גדולה ע"י דעבד לה גדנפא. ואמנם המג"א פירש את דברי הגמ' הנ"ל באופן אחר, אך החזו"א הביא מכמה ראשונים דלא כפירושו, עיי"ש. [אמנם לגבי קדירה שבלעה מבחוץ ע"י הכנסתה לקדירה של איסור, ולא ע"י נפילת טיפה מבחוץ, בזה כתב החזו"א דלא מהניא הגעלה מבפנים, דבליעה במים קבועים בכלי, חמירא יותר מבליעה ע"י טיפת חלב שנפלה, או ע"י רוטב איסור שגלש מכלי וזב על דפנותיו מבחוץ].

ולפי כל זה כתב החזו"א [סי' יז סוס"ק ו] לגבי טיפת חלב שנפלה כנגד הרוטב ויש שישים בתבשיל, אם התבשיל רותח יש הגעלה על הטיפה הזו כבר בבישול הזה, אף לדעת הפוסקים שכתבו שהקדירה אסורה, ורק אם התבשיל הוא מקפה ואין הרבה משקין אין זה נחשב הגעלה.

כתב הרמ"א דאם בשלו בקדירה זו תבשיל נוסף, דין הבישול השני כדין הבישול הראשון, ומשמע שאם הטיפה נפלה בבישול הראשון כנגד הרוטב, אין להקל בבישול השני א"כ גם בו יגיע הרוטב אל כנגד הטיפה, וכ"כ הש"ך [ס"ק כז], והיינו דאם הבישול לא הגיע אל כנגד הטיפה, יש לחוש שטיפה זו נתפשטה עתה בבישול השני ואסרה את הבלוע סביבה עד קרוב לשישים. ורע"א כתב לפקפק ע"ז, ד"ל דכשם שאנו נוקטים שאין בלוע בכלי יוצא ונבלע בכלי אחר אלא אם יש ביניהם רוטב, [ולכן שתי קדירות רותחות שנגעו זו בזו בלי רוטב ביניהם אינם אוסרות זו את זו], כן מסתבר לומר שגם באותו כלי אין הבלוע מתבטל ממקום

ביאורים והערות

9. תוספת עיון

עיי' פמ"ג [מ"ז ס"ק יז] שתמה על הט"ז דמנין לומר כן, אולי בבישול השני תפעפע הטיפה לפנים. [ולכאורה קושיה זו צ"ב, דהא הט"ז איירי הכא להך צד בגמ' זבחים דבישול אינו מפעפע כלל, ואזיל הט"ז לשיטתו [בס"ק הנ"ל] בביאור דברי הסמ"ק. אמנם לפי הב"י והש"ך שביארו בסמ"ק, דאדרבה, להך צד שבישול אינו מפעפע בכל הכלי אמרינן דמ"מ הטיפה נבלעת כנגדה אל התבשיל, ובליעה זו אינה ברגע אחד אלא היא אורכת זמן, ולכן הורה האו"ה לערות התבשיל מיד, א"כ פשוט שהקדירה אסורה, דהא יתכן שנשארה בה הטיפה או חלק ממנה והיא תפעפע לפנים בבישול השני, ולשיטתם גם אם אין פעפוע בכל הכלי, מ"מ יש פעפוע לפנים התבשיל].

עוד תמה הפמ"ג, דמ"מ מהא דכתב האו"ה שצריך לערות התבשיל מיד כדי למעט בכניסת החלב לתבשיל מבואר דיתכן שעדיין נשאר חלב בדופן שלא נכנס לתבשיל. וא"כ צ"ע דלאחר שעירה את התבשיל מהקדירה יאסור החלב שבדופן את הבשר הבלוע בה, דעכשיו כבר אין שישים נגד החלב, וא"כ תיאסר הקדירה ותאסור את הבישול השני.

עיי' חזו"א [סי' יז ס"ק ו] שגם כתב שהקדירה מותרת, וטעמו כהט"ז שהקדירה והתבשיל נידונים כחד וממילא הטיפה בטילה בין בתבשיל ובין בדופן. אמנם החזו"א אזיל לשיטתו במה שביאר דברי הסמ"ק ע"פ הסברה הנ"ל שהקדירה והתבשיל כחד חשיכי, ומהב"י והש"ך והגר"א מבואר שלא נקטו כן בדעת הסמ"ק.

קנין הלכה

מראי מקומות

למקום בלי רומב. וע"ע בחו"ד [סוס"ק יג] שגם כתב כעין דברי רע"א, דאין הטיפה הבלועה מתפשטת בבישול השני אף אם היא שלא כנגד הרומב, [כיון שכל האיסור בשלא כנגד הרומב הוא להך צד שבישול אינו מפעפע בכל הכלי, וא"כ בבישול השני אין הרומב של הבישול מניע כלל למקום הטיפה, וממילא ס"ל לחו"ד שאין היא מתפשטת לאסור סביבה]. אמנם הפמ"ג [מ"ז ס"ק יז] נקט שיש פעפוע בתוך דופן הקדירה גם בלי רומב, [ויש לעיין בדבריו בס' צח (שפ"ד ס"ק יד) שהסתפק בזה].

סעיף ז

בסעיף זה מובאת קולא שהקל רבינו יחיאל [הובא בטור] בשעת הדחק, בנידון טיפת חלב שנפלה שלא כנגד הרומב, ונחלקו הפוסקים בביאור הדברים:

(א) ה"ט"ז [ס' צח ס"ק א] והגר"א [ס' צב ס"ק לד] והחכמ"א [כלל מה ס"ז] ביארו שהקולא היא על כל עיקר האיסור שנאסר שלא כנגד הרומב, שהוא מבוסס על הא שהטיפה מתפשטת ועושה נבילה עד קרוב לשישים סביבה. ורבינו יחיאל סמך בשעת הדחק על שיטת הראב"ן והרמב"ן הסוברים שבלוע בכלי לא נעשה נבילה כלל, וממילא די בשישים כנגד הטיפה, וא"צ שישים פעמים שישים.¹⁰

(ב) הפמ"ג [שפ"ד ס' צח ס"ק א, מ"ז ס' צח ס"ק ח ד"ה דע] כתב, דהקולא היא רק שלא להחמיר את המנהג שהובא [בסעיף ו] לאסור בשלא כנגד הרומב אף אם ימתין עד שיצטנן התבשיל, דחששו שמא כבר עלתה הרתיחה פעם אחת ובלעה ממה שנאסר סביב הטיפה, וע"ז כתב רבינו יחיאל שבשעת הדחק לא חיישין לזה, ולכן אפשר להקל אם ימתין עד שיצטנן, ואם אין לו פנאי להמתין יכול לערות מהצד השני שלא כנגד הטיפה. אבל אם עירה כנגד הטיפה נאסר התבשיל, אם אין בו שישים פעמים שישים, וכתב הפמ"ג שזו דעת הש"ך [נקד"כ על ה"ט"ז ס' צח ס"ק ג].

עיין ט"ז [ס"ק כד] שכתב בשם האו"ה, דאם בישלו מים בקדירה ונפלה טיפת חלב, אף כשאין שישים במים נגד הטיפה, מ"מ המים אינם נעשים נבילה כיון שהחלב הוא היתר, ומה שנבלע בקדירה הוא מעט, וכאשר יבשל בשר יהא בודאי שישים נגד הטיפה.¹¹

כתב החו"ד [חידושים ס"ק כב] דההיתר שכתב ה"ט"ז בשם האו"ה על קדירה שבישלו בה מים, קאי על טיפה שנפלה כנגד הרומב [ואין שישים נגדה], אבל אם נפלה שלא כנגד הרומב, יש לחוש שהיא בלועה בכלי ולכן צריך שישים בבישול הבא כנגד הטיפה, אם הבישול השני יהיה כנגד הרומב.

ומה שכתב הרמ"א דאם נשפך חלב רותח על הקרקע דינו ככלי שני, מיירי באופן שאין הקילוח מחובר לכלי הראשון, ולכן הוא מצטנן מהקרקע ומקבל דין כלי שני. ואין זה דומה לעירוני שנפסק הקילוח שיתבאר דינו להלן [סעיף ט], דהתם מיירי שהעירוני נופל באויר ובזה לא חל בו דין כלי שני, משא"כ הכא שהקרקע מצננת אותו.

כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק כה] שמוכח מדברי הרמ"א דכלי שני חשיב כצונן לענין דיני תתאה גבר, אף אם הוא חם בשיעור שהיד

ביאורים והערות

10. ואף שבעלמא אין פוסקים כהראב"ן והרמב"ן הנ"ל, ונקטינן שהבלוע בכלי נעשה נבילה, הכא מצרפין את צד הספק שמא הטיפה התפשטה בכל הכלי ובטילה.

11. בתחילת הדברים כתב האו"ה דברים שהאחרונים התקשו בהם, עיי"ש שכתב דאם הטיפה לא עברה אל המים בבישול הראשון, א"כ גם בפעם השנייה לא תעבור. והדברים צ"ב, דא"כ בכל טיפה שנפלה כנגד הרומב ויש שישים נגדה, שנתבאר לעיל [ס"ו] ברמ"א בשם האו"ה דמ"מ הקדירה אסורה, אמאי לא נימא דממ"נ מה שלא עבר בבישול ראשון לא יעבור גם בבישול השני. ועיין בחו"ד [ס"ק יט] שכתב דצ"ל דטיפה הנופלת בשעת הבישול נקלשת טובא ע"י הבישול, וגם מה שנשאר בכלי בטל בפעם הבאה. אך כל זה בבישול של היתר, משא"כ אם מתבשל בשר, דבזה מיד בשעת הנפילה נאסרה הטיפה, תו לא מקילינן בטעם קלוש דאיסורא.

קנין הלכה

מראי מקומות

סולדת בו, ולכן כאשר הניחו עליו קדירה רותחת אין היא נאסרת אלא כדי קליפה. וזה דלא כהמנחת יעקב [כלל נו ס"ק כא] שדן להחמיר בזה דהוי כחם לתוך חם, [והדגול מרבבה ציין לדברי המנחת יעקב אלו].¹²

ולגבי התבשיל שבקדירה כתב החו"ד [ס"ק כב] דלפי הסוברים דכלי שני אוסר, יש להבחין בין שני מקרים:

[א] אם הקדירה והתבשיל שבתוכה צוננים אין התבשיל נאסר, כיון שגם להמחמירים בכלי שני אין הוא עושה פעולה כפולה, להבליע ולהפליט, ולכן רק הקדירה בולעת ונאסרת, אך אין החלב הנבלע בה חוזר ונפלט אל התבשיל.

[ב] אם הקדירה חמה נאסר התבשיל, אם אין בו שישים נגד החלב, דכיון שנבלע חלב בקדירה, הרי התבשיל החם שבתוכה בולע מעצמו את הבלוע בקדירה.

עיי' חוות דעת [ביאורים ס"ק כ] שכתב שמשערין שישים בתבשיל רק כנגד החלב שתחת הקדירה ולא כנגד החלב שמהצדדים, ואף שאם היה מניח קדירת חלב ע"ג חתיכת בשר חמה היינו משערין כנגד כל החתיכה אף מה שבולט לצדדים, יש לחלק בין דבר גוש לדבר צלול, בדבר גוש כולו חיבור ולכן נפלט טעם מכולו לתוך הקדירה, ולכן בעינין שישים כנגד כולו, משא"כ בדבר צלול אין כולו חיבור, ולכן משערין רק בחלב שמתחת לקדירה.

ומבואר בדברי החו"ד האלו דמשערין בכל החלב שתחת הקדירה ולא רק בחלב שנבלע בה, והיינו משום דנהי שחלק מהחלב לא נבלע בקדירה, מ"מ טעמו של כל החלב נבלע, וכמו בדבר גוש שאף שהגוש עצמו לא נבלע מ"מ טעמו נבלע. וזה דלא כמש"כ הנצי"ב [שו"ת משיב דבר ח"ד סי' כג], והאג"מ [יו"ד סי' מא] שבדבר צלול אין פליטת טעם, אלא רק ממשו נבלע, ולכן א"צ לשער בכל החלב שתחת הקדירה אלא מנכים מה שנשאר בחוץ ולא נבלע בה. ובדברי הרמ"א [להלן סעיף ח] מבואר לכאורה כהחו"ד, עיי"ש שכתב דבעינין שישים כנגד כל החלב דלמטה ולא רק כנגד מה שנבלע בקדירה.

כתב הרמ"א שדין זה [שהחלב נחשב ככלי שני] הוא רק כאשר החלב אינו אצל האש, ומבאר הש"ך [ס"ק לב] דאם החלב הוא אצל האש הוי ככלי ראשון ועדיפא מיניה, והוא אוסר את הקדירה ואת התבשיל אפילו הם צוננים. ועיי' בחו"ד [ס"ק כא] שתמה על הש"ך, דכשם שנקמינן [סי' צד ס"א וש"ך סי' קכא ס"ק יז] דכף שנתחבב בתבשיל בקדירה של איסור רותח אינה נאסרת כולה אלא רק מה שנתחבב בתבשיל, ה"נ הכא לא נאסר אפילו כל עובי השוליים של הקדירה, אלא רק מה שמשקע בתוך החלב, וכ"ש שהתבשיל לא נאסר. וכתב בהגהות אמרי ברוך שהש"ך רמז בדבריו יישוב לקושיא זו, במה שכתב דהחלב הוי ככ"ר ועדיפא מיניה, והיינו דבסי' קכא [ס"ק יז] סיים הש"ך דכל מה דאמרינן שרק מה שנתחבב בתבשיל נאסר היינו דוקא בתבשיל שבקדירה, שהקדירה מפסקת בין האש ובין התבשיל, אבל אם הוא מאכל של איסור אצל האש ממש בלי הפסק קדירה ויתחבב בו כף, תיאסר כל הכף, דחום האש מבליע בכולו, וה"נ החלב שנשפך אצל האש מבליע בכל הקדירה ובתבשיל שבה. ובבינת אדם [אות גט (מב)] כתב שלפי שיטת המג"א בדין חם מקצתו חם כולו, אין קושיא, דהמג"א [סי' תנא ס"ק כד] כתב לחלק בין בליעה לפליטה, דכף של איסור שנתחבב בתבשיל אין התבשיל פולט אלא ממה שנתחבב ולא מכל הכף, אבל התבשיל מבליע בכל הכף, וה"נ החלב נבלע בכל הקדירה.

עיי' פרי"ח [ס"ק כט] שכתב שדברי הרמ"א אולי לשיטתו דס"ל [סי' קה] דכלי שני אינו מבליע ואינו מפליט, אבל לשיטת המהרש"ל, הט"ז והש"ך [סי' קה ס"ב] דכלי שני מבליע ומפליט, נאסרת הקדירה אף אם היא צוננת, כל זמן שהחלב שבקרקע חם בשיעור שהיד סולדת בו. [ועיי"ש בש"ך שנקט דרך כלי חרס בולע מחום כלי שני ולא כלי מתכת, וכן נקט החכמת אדם (כלל נט דין ו). והחת"ס (שו"ת סי' צב הרובא בפת"ש סי' צד ס"ק ז) נקט דגם כלי מתכת בולע מחום כלי שני]. אמנם במקום הפסד סמכינן על שיטת הרמ"א דכלי שני אינו בולע.

קנין הלכה

מראי מקומות

בדברי הש"ך ס"ק ל"ג

מה שכתב בשם המהרש"ל דאם הקדירה היא רותחת מחמת האש, נבלע החלב בתוכה והכל אסור, כוונתו שהקדירה עודנה אצל האש, ולכן לא אמרינן בזה שהחלב הצונן שהוא תתאה גובר, דכבר כתב הר"ן דבמה שעומד אצל האש ל"א תת"ג, כך כתב הדגמ"ר, וציין לט"ז [ס"ק כה] שהביא בן את לשון המהרש"ל, וכ"כ הפמ"ג בביאור דברי הש"ך.

כתב הרמ"א דאם נוחל עירוי רותח מקדירת החלב אל קדירת הבשר הצוננת, אם נפסק הקילוח דינו ככלי שני ואינו אוסר. וכתב הפמ"ג [במ"ז ס"ק כו] שיש כאן חידוש, דאף שנקט הש"ך [סי' קה ס"ק ה] שגם עירוי שנפסק הקילוח אוסר, היינו בעירוי שנפל באויר, אבל הכא שנחל ע"ג כירה קרה, נצטנן ונעשה כלי שני אף בעודנו זוחל. גם בדין זה כתב הפר"ח דלמאי הנקטו המהרש"ל, הט"ז, והש"ך [סי' קה ס"ב] דכלי שני אוסר, ה"ג עירוי שנפסק יאסור את הקדירה.

כתב הרמ"א, דאם העירוי שנחל אל קדירת הבשר לא נפסק מחיבורו לכלי הראשון, דינו כעירוי דאוסר כדי קליפה ולכן הקדירה נאסרת, אך התבשיל שבתוכה מותר.

מקור הדין הוא בתה"ד [סי' קפא], ולמד זאת מהגמ' [שבת דף מ:]: שמבואר דאמבטיה שאליה נוחל המעיין של חמי טבריא חשיבא ככלי ראשון, ומבואר דאף שהמים נוחלו ע"ג קרקע מ"מ נשאר בהם דין כלי ראשון. וכתב בתה"ד דהטעם הוא משום דכל טיפה וטיפה היוצאת מהכ"ר אינה מניחה את זו שלפניה להצטנן.

ומבואר מזה שדבריו נאמרים גם לגבי בישול ולא רק לגבי הבלעה והפלטתה, שהרי הגמ' בשבת מירי לענין בישול בשבת, וכבר למד בן הפמ"ג [סי' צה ש"ד ס"ק יח] מדברי התה"ד.¹³

כתב הרמ"א שאם הקדירה של הבשר אליה נוחל הקילוח היא חמה והיא כלי ראשון [אף שאינה אצל האש], א"כ אף באופן שקילוח החלב הוא צונן, נאסר כל התבשיל שבקדירה, והטעם משום שהקדירה חשיבא תתאה והיא גוברת. ונתקשו הפוסקים אמאי יש בזה דין תתאה גבר והרי החלב והקדירה הם זה בצד זה, וקיי"ל [לקמן סי' קה ס"ג ברמ"א] שזה בצד זה אינן אוסרים אלא כדי קליפה אם אחד מהם חם והאחר צונן, וראה להלן שיטת הט"ז [ס"ק כו] בזה. ועיין בש"ך [ס"ק לו] שכתב ליישב זאת בשלשה אופנים.

והפר"ח [ס"ק לב] כתב כדרך האמצעית של הש"ך, שהואיל והקדירה עומדת במקומה והחלב נוחל אליה, אמרינן בזה שהקדירה חשיבא תתאה והיא מחממת את החלב, והוא נבלע בכולה, גם בתבשיל. ודימה זאת הפר"ח לשיטת הרשב"א בדין בר גוזלא, שהובאה בשו"ע [לעיל סי' צא ס"ז] ועיי"ש בש"ך [ס"ק כג], וכן כתב החכמת אדם [כלל מה סי' ב].¹⁴

ביאורים והערות

13. תוספת עיון

עיי"ש עוד בפמ"ג שכתב, דהתורת חטאת [כלל נו דין ז] הביא את דברי תה"ד גם באופן שקדירת החלב לא עמדה על האש, אלא כבר הוסרה מהאש.

ומזה תמה הפמ"ג [שם] על דברי הש"ך [שם ס"ק יח] שהביא את דברי האו"ה שאם עירה מכלי ראשון של בשר ע"ג כלי חלב, רק הכלי שפגע בו העירוי נאסר, ולא שאר הכלים שאליהם נוחל העירוי.

[עייין בחידושי רע"א על השו"ע או"ח (סי' שיח ס"י) שהביא את דברי האו"ה האלו, שאם עירה ע"ג צלחת והעירוי נוחל אל התבלין אין זה מבשל. וציין אח"כ רע"א לפמ"ג הנ"ל שתמה על האו"ה מכח דברי התה"ד המובאים כאן ברמ"א שהעירוי שנחל הוא ככ"ר].

14. והוסיף הפר"ח, דמ"מ אם החלב הצונן נוחל אל תחת הקדירה דינו כתתאה, ואין הקדירה חמה שעליה בולעת ממנו אלא כדי קליפה. וכתב שאין זה דומה לבר גוזלא שנפל לחלב שאמרינן שהחלב תתאה, דהתם יש חלב תחת הבר גוזלא, ולכן אף שיש חלב גם מעליו מ"מ דיינינן לכל החלב כתתאה הואיל והוא שוכן במקומו, משא"כ הכא שיש חלב רק תחת הקדירה, בזה אין טעם לומר שהחלב עילאה והקדירה

קנין הלכה

מראי מקומות

ביאור דברי הט"ז [ס"ק כז]

(א) הט"ז תמה על הב"י והרמ"א שנקטו שהקדירה היא תתאה וקילוח החלב הוי עילאה, והרי הם זה בצד זה, וקיי"ל [סי' קה ס"ג] דזה בצד זה ואחד מהם צונן אין אוסרין אלא כ"ק, וה"נ אף שהקדירה חמה מ"מ אם החלב צונן לא תיאסר הקדירה אלא כ"ק.

(ב) ומצא הט"ז שגם הרש"ל דן את החלב וקדירת הבשר כעומדים זה בצד זה, אלא שהרש"ל נקט דגבי זה בצד זה יש לאסור בכולו, ולמד זאת ממליחה, ולכן תמה על התה"ד, דאם הקדירה היא חמה הרי היא נאסרת כולה אף אם החלב צונן, ולמה הוצרך התה"ד לחדש שהחלב חשיב רותח, [והב"י העמיד דברי התה"ד בקדירה צוננת]. ותירץ הרש"ל דמיירי שהחלב נוחל מתחת לקדירה והוא תתאה, ואם היה דינו כצונן לא היתה נאסרת כל הקדירה.

(ג) וכתב הט"ז דא"כ [שהחלב והקדירה נידונים כזה בצד זה כל שלא נוחל החלב תחת הקדירה], לדידן דנקטינן דלא כהרש"ל, ואין אוסרין זה בצד זה אלא כ"ק כאשר האחד מהם צונן, א"כ למה תיאסר כל הקדירה כשהיא חמה.

(ד) אמנם סיים הט"ז דאין להקל במה שהחמירו הב"י והרמ"א, והיינו דיש להחמיר לדון את הקדירה כתתאה.
(ה) ומ"מ הקשה הט"ז, דכיון שהרמ"א [סי' קה ס"י] החמיר במליחה [במקום שאין הפסד] לאסור כולו כל שנוגעים זה בזה, [והטעם משום שיטת הר"ן שהטהור המליח עושה גם את האיסור הטפל שבצידו למלות, במקום הנגיעה שביניהם], כ"ש שבחם ע"י האש יש לנו לאסור כן, וא"כ ה"נ בבשר צונן וחלב רותח יש לומר כן. וכוונתו דנהי דלחומרא ניהוש לב"י ולרמ"א דהקדירה חשיבא תתאה [ולכן נאסור הכל כאשר הקדירה חמה], מ"מ לחומרא יש לומר גם דחשיבי כנמצאים זה בצד זה, שלענין זה נאמר את סברת הר"ן הנ"ל במליחה, ונימא שהחלב החם מחמם את הקדירה הצוננת שבצידו, ויאסור את כולה ולא רק כ"ק. וכך נקט הט"ז לדינא, דכאשר לא נפסק קילוח החלב, והגיע אל קדירת בשר צוננת נאסר הבשר, [ורק במקום הפסד מרובה יש להקל, שבוה גם הרמ"א [סי' קה ס"י] לא חשש לשיטת הר"ן הנ"ל].^{15, 16}

כתב הרמ"א, דאם טיפת החלב נפלה על גבי כיסוי הקדירה, והתבשיל כבר התחיל להרתוח באופן שהזיעה עולה תמיד ומגיעה אל הכיסוי, דינה כנפלה כנגד הרותב, ואם יש שישים בתבשיל כנגד הטיפה אין התבשיל נאסר.¹⁷

ביאורים והערות

תתאה. והובאו דבריו בחכמ"א [כלל מה סי"ג].

15. ומשמע שהט"ז נקט דסברא זו של הר"ן שנאמרה במליחה נאמרה גם לענין חום האש, אף אם לא נקטינן כהרש"ל שדימה דיני בישול לדיני מליח ולכן אסר זה בצד זה בכולו ולא רק כ"ק, [ומתיישבת קושיית רע"א].

16. תוספת עיון

עיי' פמ"ג [מ"ז ס"ק כז] שתמה על הט"ז, דלפי דבריו ששיטת הר"ן הנ"ל במליחה [המובאת ברמ"א סי' קה ס"י] שהמליח גורם גם לתפל להיחשב מליח, שייכא גם בחם וצונן העומדים זה בצד זה, א"כ איך יתפרשו דברי הרמ"א [סי' קה ס"ג] שזה בצד זה [והאחד חם והשני צונן] סגי בקליפה, והרי שלא במקום הפסד מרובה יש להחמיר כהר"ן שהכל נאסר.
וכתב הפמ"ג, דנראה לו ששיטת הר"ן הנ"ל שייכא רק במליחה ולא בחם וצונן, דבמליחה י"ל שהמליח שנמצא על הטהור ונוגע בטמא, מולח אותו במקום המגע והוי כאילו נמלח הטמא, משא"כ בחום אש, שרק מה שקיבל חום האש הוי חם.

17. תוספת עיון

עיי' ביד יהודה [ס"ק נא] שהאריך שיש בענין זה של קדירה מכוסה מחלוקת ראשונים:

(א) רש"י והרשב"א לומדים, שכאשר הקדירה מכוסה עולה רתיחת התבשיל, ורתיחה זו מערבת את כל התבשיל ונוגעת בכל הקדירה כולל הכיסוי [וכן הוא בספר או"ה].

(ב) הרא"ה [בית ד' שער א] מפרש, שזיעת התבשיל עולה והיא מערבת את כל התבשיל, וכן כתב הריב"ש [סי' רנ"ה]. והוסיף שהרמ"א שינה הרבה מלשון האו"ה, דהאו"ה לא תלה את הדבר בזיעה כלל, אלא בעליית הרתיחות, והרמ"א כתב בטעם הדין משום הזיעה העולה ויורדת ומוליכה את הבליעה מהכיסוי אל התבשיל.

קנין הלכה

מראי מקומות

עיי' ט"ז [ס"ק כח] שהביא שהמהרש"ל [פרק ח סמ"ו] חלק על דין זה של קדירה מכוסה, והט"ז הסכים עמו, אמנם כתבו בזה טעמים חלוקים:

[א] הרש"ל כתב, דנחי דהרתיחה עולה עד הכיסוי מ"מ אין הרתיחה והרוטב מצורפים זה לזה דנימא שהטיפה במילה ברוטב. ולכן לשיטתו נאסר כיסוי הקדירה ע"י הטיפה שמתפשטת סביבה ונעשית נבילה, ומעתה בעינן שיחיה בתבשיל שישים פעמים שישים [כך מבאר הפמ"ג שיטת הרש"ל]¹⁸.

[ב] הט"ז כתב דנחי דכאשר הרתיחה עולה הרי הכל מצורף והטיפה במילה בתבשיל, מ"מ אין אנו יודעים בבירור שבזמן נפילת הטיפה היתה הרתיחה למעלה, ואם לא היתה למעלה נעשה הכיסוי נבילה, [ואח"כ כשתעלה הרתיחה יאסר כל התבשיל אם אין בו שישים פעמים שישים].

ועיי' פמ"ג [מ"ז ס"ק כא] שכתב, דהפר"ח הסכים עם הרמ"א, דאם כבר עלתה הרתיחה די בשישים כנגד הטיפה. וכך נקטו גם הכרתי והפלתי והחכמת אדם.¹⁹

הט"ז [ס"ק כח] והש"ך [ס"ק לז] הביאו את דברי התו"ח שכתב שאם עדיין לא התחיל התבשיל להרתיח, אין הוא נאסר אף אם אין בו שישים נגד הקדירה. ועיי' פמ"ג [מ"ז ס"ק כח] שכתב בזה כמה חילוקי דינים:

(א) אם הכיסוי עדיין צונן וגם הזיעה צוננת, שאין היד סולדת בה במקום הכיסוי, התבשיל מותר.
(ב) אם הקדירה והכיסוי חמים ועדיין לא התחיל התבשיל להרתיח, הכיסוי נעשה נבילה אך התבשיל מותר, דאין כאן זיעה שתפלוט ממנו טעם חלב ותוליכנו לתבשיל.

(ג) אם הכיסוי חם והזיעה אין יד סולדת בה במקום הכיסוי, כתב הפמ"ג שהכיסוי והתבשיל אסורים, משום שהזיעה פולטת מן הכיסוי וחוזרת לתבשיל. [והיינו דכיון שאין יד סולדת בזיעה אין היא והתבשיל נחשבים כאחד שתיבטל הטיפה כשיש שישים ברוטב, אלא הטיפה אוסרת את הכיסוי, ונעשה הכיסוי נבילה (וכדין טיפה שנפלה שלא כנגד הרוטב), והכיסוי החם פולט את האיסור אל הזיעה, דכיון שהוא מקבל חום מהאש הוא גובר על הזיעה ומבליע בתוכה, ואח"כ הזיעה מוליכה את האיסור אל התבשיל, ואם אין בו שישים פעמים שישים הרי הוא נאסר, וכך משמע בפמ"ג (סי' צג מ"ז ס"ק ב)].

סעיף ח

מקור הדין הוא בשו"ת הרא"ש [כלל כ דין כו], ועיקר חידושו הוא דזיעת החלב [פירוש האדים העולים מהחלב הרוותח] דינה כחלב עצמו, ולכן זיעה זו אוסרת את קדירת הבשר שמעל המחבת, וכדין טיפת חלב שנפלה על הקדירה מלמטה.

מקורו של הרא"ש לחידוש זה הוא במשנה [פ"ב דמכשירין], דמבואר שמרחץ שמימיו טמאים, גם הזיעה שלו [פירוש הרמיבנות שע"ג קירות המרחץ] טמאה. ובביאור הגר"א [ס"ק לט] הוסיף לזה שני מקורות נוספים [הובאו בשו"ת הריב"ש סי' רנה]:
[א] מהא דמצינו בגמ' [חולין דף קט, הובא לעיל ס"ב], דאם כיסה את הקדירה ה"ז כמו נייעור והגסה של התבשיל, והיינו משום שהזיעה מתפשטת בכל הקדירה, וממילא גם החתיכה שהיא מחוץ לרוטב וטיפת החלב שנפלה על גביה, נחשבים כולם בתוך הרוטב.

[ב] מהמשנה [סוף פ"ה] דמכשירין, דהאשה שהיתה מגיסה בתבשיל רותח שעלתה ממנה זיעה, אם ידיה טהורות והתבשיל טמא והזיעה ידיה מזויעת התבשיל נטמאו ידיה, וכן אם ידיה טמאות והתבשיל טהור והזיעה ידיה מזויעת התבשיל נטמא התבשיל

ביאורים והערות

18. לשון היש"ש [המובאת בט"ז] היא, שהכיסוי נעשה נבילה אם אין בו שישים נגד החלב שנפל עליו. ועיי' בפמ"ג [מ"ז ס"ק כח] שתמה על הלשון הזו דודאי אין לשער שישים בכלי עצמו, דמי יודע כמה הבלוע, אלא כתב לדחוק דחיישינן שהטיפה אוסרת סביבה עד קרוב, וממילא בעינן שיחיה בתבשיל שישים פעמים שישים.

19. לכאורה שורש מחלוקת הט"ז והפר"ח היא, שהט"ז מתייחס לרתיחת הרוטב עצמו העולה למעלה, וזה אינו עולה כל העת, והפר"ח מתייחס לזיעה, והקדירה אכן מלאה זיעה כל הזמן משעה שהתבשיל התחיל להרתיח.

קנין הלכה

מראי מקומות

שבקדירה, 20.

ונחלקו הפוסקים בדיון זה של הרא"ש:

[א] המהרא"י בפסקיו [סי' קג] נקט שזיעת החלב אוסרת את הקדירה העליונה בכל מקרה, אף כשהיא עולה באויר החדר ויש לה מקום להתפשט לצדדים, דמ"מ אם היא פוגעת גם בקדירה שמעל המחבת [א"ג בבשר התלוי מעל הכירה], הרי היא אוסרת אם היד סולדת בזיעה. [והוסף מהרא"י דאם הקדירה עצמה חמה הרי היא נאסרת מהזיעה אף אם אין היד סולדת בזיעה].

[ב] הב"ח בתשובות החדשות [סי' כד] הובא בחידושי רע"א לשו"ע, וכן ציין לו הפת"ש פוס"ק ו' דין לומר מסברא, שאין הזיעה נבלעת בקדירה אלא באופן שהמחבת מונחת בקרקעית הכירה והקדירה של הבשר מונחת ע"ג הכירה, באופן שהחלב שבין המחבת לקדירה סתום מכל צד ואין לזיעה מקום להתפשט לצדדיו, אבל אם המחבת ע"ג הכירה, והקדירה או הבשר תלויים מעליה, אין לנו לומר שהזיעה נבלעת בבשר כיון שיש לה מקום להתפשט לצדדיו. [אמנם הוסף הב"ח דכיון שמהרא"י לא כתב כן לכן יש להחמיר בדבריו, אך באופן שיש ספק אם היד סולדת בזיעה, נקט הב"ח דבזה יש להקל בציוור של מהרא"י, משא"כ במקרה שהחלב סתום מכל צד דבזה סובר הב"ח דמדינא יש לנו לנקוט שהזיעה אוסרת, בזה גם בספק נקט לאיסור, והעתיק רע"א את הדברים האלה].²¹

זיעת העולה מן האוכלין

עייין פתחי תשובה [ס"ק ו'], שהביא מדברי הפמ"ג בהנהגת השואל והנשאל שכתב ללמוד מהרמב"ם [פ"ז טומאת אוכלין ה"ד] שדוקא זיעת משקין חשיבא כהמשקה, משא"כ זיעת אוכלין, כגון חלב מהותך.

והיד יהודה נקט שגם זיעת אוכלין אוסרת כהאוכל עצמו, ולמד זאת מדברי הטור [באו"ח סי' תנא] שכתב דכיסוי ברזל שע"ג החררה נאסר משום זיעת החררה, וכן ציין לדברי הרמ"א [סי' קח פ"א] דאם צלה בשר שחוטתה ונבילה תחת כיסוי אחד והזיעה הכיסוי נאסר ההיתר. והזינן שגם זיעת אוכלין חשיבא כאוכל עצמו לענין איסור והיתר.

וציין היד יהודה דכן כתב להדיא הפמ"ג עצמו [סי' תנא א"א פ"א ל], ולמד זאת מדברי הטור גבי כיסוי חררה.

ביאורים והערות

20. מהדין האחרון שבמשנה משמע, שאף באופן שהזיעה אינה חוזרת אל הקדירה אלא ממשיכה לעלות כלפי מעלה, מ"מ התבשיל טמא. והיינו שאנו דנים [עכ"פ לענין דיני טומאה וטהרה] את התפשטות הזיעה כחלק מהתבשיל שלמטה וכולו חיבור, וכיון שנגעה במקצתו נטמא כולו [ואין זה כדין ניצוק שמבואר במשנה שם דאינו חיבור, ואם נגעה טומאה בניצוק לא נטמא מה שבכליו].

21. תוספת עיון

דין החלב שבמחבת

הפוסקים דנו, אם כשם שקדירת הבשר בולעת מזיעת החלב ונאסרת, כן הזיעה פולטת טעם מהקדירה ומוליכתו אל החלב: [א] הדגול מרבבה כתב שגם המחבת נאסרה, שהזיעה נאסרה ואוסרתה. וציין לרמ"א [סי' קח] שאם הניחו כיסוי ע"ג צלי של נבילה ושחוטת ביחד, והזיעה המחבת משניהם נאסרה השחוטתה. ולא נתפרש בדבריו אם הכוונה שטעם הבשר מפעפע דרך הזיעה כלפי מטה, דהזיעה משויא חיבור בין החלב לבין הקדירה, או שהזיעה שבלעה טעם בשר מהקדירה חוזרת כלפי מטה ונכנסת לחלב. ומסתמת דבריו משמע לאסור בכל גווני.

[ולעיל הבאנו מהמשנה [מכשירין פ"ה מ"א] שאשה שידיה טמאות והגיסה בתבשיל והזיעו ידיה מזיעת התבשיל, התבשיל טמא, ושם אין הזיעה חוזרת כלפי מטה, ומבואר דעכ"פ לדיני טומאה וטהרה נקטינן דהכל חיבור. אמנם היד יהודה [סימן קה ס"ק יט] דן לחלק בין דיני טומאה וטהרה לבין דיני איסור והיתר, דלענין טומאה די בנגיעה, ולכן י"ל דההכל מחבר וכאילו נגעה בתבשיל, אך לענין איסור והיתר בעינן שיתערב האיסור בהיתר ויפעפע בו, וזה לא מצינו שם]

[ב] בהגהת אמרי ברוך [לבעל הברוך טעם] כתב על דברי הדג"מ, ד"ל שהמחבת נאסרת רק כאשר הזיעה חוזרת ויורדת אליה, והיינו כשהכל סתום, [ובהכי איירי גם הרמ"א סי' קח הנ"ל], אבל אם יש לזיעה מקום לצאת ואינה חוזרת אין החלב נאסר, וגם היד יהודה כתב כן.

קנין הלכה

מראי מקומות

זיעה העולה אל קדירה חמה

כתב הב"י [בשם פסקי מהרא"י סי' קג] דאם אין היד סולדת בזיעה העולה מן המחבת, אין היא אוסרת את הקדירה העליונה אם היא צוננת, אך אם הקדירה חמה, נבלעת בה הזיעה אף כשאין היד סולדת בה ואוסרתה, [והרמ"א לא העתיק דין זה]. והכנסת הגדולה [הגהת ב"י אות ע מובא כאן בחידושי הגהות על הטור] תמה על מהרא"י, דהא הרא"ש בתשובה הנ"ל של המחבת סיים, דבמקרה שהקדירה רותחת "צריך לידע אם קדירה רותחת מקבלת זיעה דשמא חום הרתיחה מעכבתו מלקבל הזיעה", ומשמע שהרא"ש מצדד לומר, דכאשר הקדירה רותחת לא תיבלע בה זיעה אף אם היד סולדת בה, וכל שכן כשאין היד סולדת בה.²²

להלכה: רע"א [בחידושים] הביא את דברי המהרא"י הנ"ל לאיסור, וכ"כ הפמ"ג [מ"ז ס"ק כט]. והחכמת אדם [כלל מה ס"י] לא הביא דין זה של קדירה חמה, ולכאורה משמע דס"ל דחם אינו מקבל זיעה. ובשו"ת בית שלמה [סי' קסא] כתב דכיון שהרא"ש מסופק בזה אין להקל, וכן מבואר בשו"ת אג"מ [יו"ד ח"א סי' מ].^{23 24}

ביאורים והערות

22. היד יהודה [ס"ק נה] כתב שהמקור לסברא זו של הרא"ש שחם אינו מקבל זיעה הוא במשנה מכשירין [פ"ה מ"י], דאיתא התם דהמערר משקה מצונן לחם והתחתון טמא, נטמא העליון מחמת הזיעה העולה, אבל המערר מחם לחם א"נ מחם לצונן והתחתון טמא, אין העליון נטמא. ולכאורה הטעם משום דחם אינו מקבל זיעה, והיינו שהזיעה אינה נתפסת בו אלא נדחית מפניו. נויש להוסיף את המשנה פ"ב דמכשירין, גבי אשה המגיסה בתבשיל דאם הזיעה ידיה (פי' נתלחלו ידיה), מיקרי שנעצה בזיעה, בין להתטמא מזיעה (כשהידים טהורות) ובין לטמא את התבשיל שלמטה. ומשמע דאין די בנגיעה גרידא של הזיעה אלא בעינן שהזיעה תדבק בה, וע"ז דן הרא"ש אם חם מקבל זיעה].

23. והנה הרמ"א הביא [סי' קה ס"ג] את דברי המרדכי והאור"ה, דאסור לכתחילה לערות שומן כשר לנר דולק שיש בו שומן של איסור, והמקור לזה הוא המשנה הנ"ל במכשירין [פ"ה מ"י], ולענין דיעבד כתב האור"ה דאין לחוש, שהרי מהרא"י [סי' קג] חילק בין טומאה לבין איסור, דלענין טומאה סגי בנגיעה משא"כ לענין איסור. ולפי"ז לערות מחם לחם מותר, שהרי במשנה איתא דאפילו לענין טומאה אין העליון נטמא אם הוא חם. וכ"כ בספר בית הלל, והובא בפמ"ג [סי' קה מ"ז ס"ק ו], וכ"כ החכמת אדם [כלל נט ס"ו], והוסיף דאפילו אם התחתון חם יותר מהעליון ג"כ שרי. והפמ"ג [שם] הניח בצ"ע דין זה של חם לתוך חם, דמה בכך שאין פעולתו של התחתון ניכרת בעליון [לשון הרמב"ם בפי' המשניות] סו"ס ההבל עולה, [ועיין מש"כ בסוף ההערה הקודמת]. והיד יהודה [סי' קה פי' הקצר ס"ק לא] כתב להחמיר לכתחילה שלא לערות חם לתוך חם, דנהי דביעבד אינו נאסר ואין טומאה, מ"מ מנין להתיר לכתחילה. <א>

ליקוט תשובות האחרונים

<א> עירוי לתוך חם

עיין בספר מאור השבת [ח"ב] במכתבי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [כה, ד], שהגרש"ז זצ"ל סמך על דברי החכמת אדם והיקל לערות מחם לחם. [עיי"ש דאיירי באופן שאין היד סולדת בזיעה במקום של הקדירה העליונה].

בישול בשר ברוטב בתוך תנור

א) בשו"ת אגרות משה [יו"ד ח"א סי' מ] דן לגבי המבשל בשר עם רוטב בתוך תנור אם התנור נעשה בשרי, וכתב דכיון שגג התנור רותח, נבלעת בו הזיעה אף אם אין היד סולדת בזיעה מחמת ריחוקה מהקדירה. והאג"מ מסתפק אם בסתמא חיישינן שהיתה זיעה בתנור, ודייק מלשון הרמ"א [סי' קח ס"א] דבסתמא לא חיישינן לזיעה, אך החמיר למעשה שלא לבשל בתנור בקדירות מגולות, כיון שיותר מסתבר שיש זיעה כאשר יש בישול ברוטב. ולענין דיעבד כתב, דאם בישל חלב אחרי מעת לעת מבישול הבשר אין לאסור, דבליעת הבשר בתנור כבר נפגמה אחרי מעל"ע, ואם באנו לחוש שנדבקה קצת זיעה לגג התנור ונספה אח"כ לחלב, אין לחוש לזה בדיעבד דמסתמא יש שישים נגד טיפות אלו. אמנם לגבי בישול בקדירה מכוסה משמע מדבריו להקל.

בישול ע"י קיטור

עיין בשו"ת שבט הלוי [ח"י סי' קכב] שכתב דבית חרושת שמבשלים בו ע"י קיטור, דין הקיטור כדיון זיעה, שנחלקו הראשונים אם זיעה מפלטת את הבלוע בכלים, וכמבואר בתשובת מהרש"ם [ח"א סי' צב]. ויש להחמיר במחלוקת זו, ולכן אם מבשלים דברים אסורים יש לחוש שנאסרת הזיעה ואין להקל לבשל בזה מאכלי היתר. [ועיי"ש בגוף התשובה שאף אם עשו פילטר שיסנן מהקיטור כל מיני חומרים פוגמים, מ"מ אין בידינו להכריע שגם טעם האיסור נסתנן, ולכן לא היקל למעשה].

קנין הלכה

מראי מקומות

זיעה שאין היר סולדת בה

כתב הפמ"ג בהנהגת הנשאל באיסור והיתר [סדר ב אות לו], דאם עלתה זיעה ממחבת של חלב והגיע אל בשר התלוי מעליה ואין היר סולדת בה, נהי דלא נאסר הבשר, מ"מ צריך להדירו קודם שישתמש בו [והוסיף דלא חששו שמא ישכח להדיח את הבשר, משום שהרגילות היא להדיח את הבשר קודם שמשתמשים בו].
וע"ש בדרכי תשובה [ס"ק קעו] שכתב בשם ספר תוספת ירושלים, דגם זיעת חלב העולה אל קדירת בשר צוננת ואין היר סולדת בזיעה דכתב הרמ"א שאין הקדירה נאסרת, מ"מ צריך להדיחה מהזיעה שדבקה בה.

שתי קדירות רותחות נוגעות זו בזו

כתב הרמ"א שאם המחבת מכוסה אין חשש זיעה, דהוי כשתי קדירות הנוגעות זו בזו. מקור הדין של ב' קדירות הנוגעות זו בזו הוא במרדכי [סי' תרצא], ומבואר בדרכי משה [ס"ק ט] שאם יש שתי קדירות אצל האש אחת של חלב ואחת של בשר והן רותחות, אין נבלע מזו לזו אע"פ שנוגעין, וכן פסק מהר"ם מרוטנבורג, והיינו דאף בשעת הבישול כשיש רוטב בשתי הקדירות אין הבלוע יוצא מקדירה לקדירה בלי רוטב. [ומשמע שזה אף בבלוע שמן, אשר הוא יוצא מחתיכה לחתיכה בלי רוטב, מ"מ מכלי לכלי אינו יוצא, וכן כתב הפמ"ג (ש"ד סי' צג סוס"ק ט)].
ועיין ד"מ [שם] שהביא דבהגהות שיערי דורא בשם מהר"א החמיר בזה.

לחלב: הרמ"א פסק לעיקר כהמרדכי שאין הקדירות אוסרות זו את זו, אבל לכתחילה חשש לדעת המהר"א שאסר בזה, ולכן כתב הגש"ד והביאו הרמ"א שלכתחילה ראוי להזהר בב' קדירות הנוגעות זו בזו.
וכתב הפמ"ג [סי' קה ש"ד ס"ק כב] שלכתחילה יש להזהר שלא יגעו שתי קדירות חמות [של בשר ושל חלב, א"נ של איסור ושל היתר] זו בזו אפילו אין בהן תבשיל.

ומה שהביא הרמ"א דין שתי קדירות הנוגעות זו בזו כראייה לדין מחבת מכוסה, יתכן שכוונתו לומר שאם המחבת מכוסה, הרי זה מותר אף אם הקדירה של הבשר מונחת ממש על הכיסוי של המחבת. א"נ בא לומר שאין זיעה אוסרת אלא כשהיא יוצאת מאוכל, אך אין זיעה יוצאת מכלי, [כ"כ בספר בדי השולחן].²⁴

ביאורים והערות

24. תוספת עיון

הגעלת כלים ע"י זיעה

הפ"ח [סי' קכא ס"ק טו] כתב דכלי שבלע איסור ע"י זיעה [כגון הקדירה שבלעה מזיעת החלב] אפשר להגעילו ע"י זיעה דכבולעו כך פולטו, והובאו דבריו בפמ"ג [ריש סי' צד] ובתשובת בית שלמה [סי' קסא].

אמנם החו"ד [ס"ק כו] כתב דזיעה אינה מפלטת את הבלוע אף שהזיעה נבלעת ואוסרת, והיד יהודה [ס"ק נב] הביא את דבריו וכתב דגם בספר אור"ה משמע דזיעה אינה פולטת את הבלוע. גם בשו"ת מהרש"ם [ח"א סי' צב] האריך לומר שאין להגעיל ע"י זיעה, וטעמו משום דס"ל שהראשונים נחלקו בעיקר דין זה אם זיעה מפלטת את הבלוע שבכלי, שהרי בדין טיפת חלב שנפלה לתוך קדירה ע"ג החתיכה שנתבאר בגמ' דאם ניצר וכיסה מתערבת הטיפה בכל התבשיל, כתבו רש"י והרשב"א [במשמרת הבית], שהתערובת והחיבור נעשים ע"י עליית הרתיחות, ולא ע"י ההבל והזיעה, וא"כ לפי שיטתם אין לנו מקור לומר שזיעה מפלטת את הבלוע. עוד הוסיף, די"ל דאף להסוברים דזיעה מפלטת את הבלוע אפשר דהיינו דווקא לחומרא, אך מניין להקל ולומר בודאי שהזיעה הפליטה את כל האיסור שנבלע בכלי.

25. תוספת עיון

כתב החו"ד [ס"ק כ] דשתי קדירות נוגעות זו בזו אינן אוסרות אף אם יש קצת רטיבות ביניהן, דבכדי שייפלט הבלוע מכלי לכלי לא סגי במעט רטיבות. [ולמד זאת מתוס' פסחים (דף עה: ד"ה יטול) שכתבו דרוטב של צלי של פסח שנאסר כדי קליפה משום שנגע בחרס של תנור, אין הרוטב של אותה קליפה ממשיך להבלע בבשר ולאסור כדי נטילה, משום דמייירי כשאין שם אלא רוטב מועט. ועי"ש עוד שכתב דמטעם זה הצריכו לעיל [בסעיף ז גבי קדירת בשר שהועמדה על גבי חלב שנזחל על הכירה] שישים כנגד החלב בעין ולא כנגד החלב שנבלע בקרקע הכירה, דמה שנבלע בקרקע אינו יוצא אף אם יש קצת רטיבות ע"ג הקרקע.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ט

מקור הדין הוא בתרומת הדשן [סימן קעו], ושורשו בתשובת מהר"ם [המובאת גם בהגש"ד בשם ספר תשב"ץ קמ"ן למהר"ם] שכתב לחדש, דמה דנקמינן להחמיר בעירוי בכלי ראשון היינו דוקא בעירוי שלא נפסק הקילוח, אבל אם נפסק הקילוח אין לזה כח של כ"ר, וסוגי בגרירת המקום שהטיפה נפלה עליה, [ראה להלן מהי גרירה].²⁶ וכתב התה"ד מסברא דהיינו דוקא בחלב המתבשל בקדירה ונטפה טיפה ממנו לחוץ, אך בנר דולק בחלב מהותך [דוגמת נר שמן] ומקום השלהבת חם ביותר, כיון שנתחממה מהאש ממש, ולכן אם נטפה משם טיפה אמרינן שלא נצטננה כל כך ונותנים לזה עכ"פ דין עירוי שלא נפסק הקילוח, והיא נבלעת בכלי ובעי הגעלה.²⁷

עוד הוסיף התה"ד דכל זה בנר הדולק מחלב מהותך, אבל בנר של חלב מוצק [כעין נר שעוה] שנטפה ממנו טיפה אין דינו כעירוי, דעינינו רואות שטיפה זו חמה פחות אף מטיפה שנפלה מקדירה של חלב המתבשלת. וכתב הטעם משום שטיפה זו נמיסה בחום מועט ומנטפת, ולכן לטיפה זו יש דין עירוי שנפסק וסוגי בגרירה.

ונמצא דיש בטיפה בעירוי של חלב שנטפה כמה דרגות של חום:

[א] אם נטפה מנר של חלב מהותך הרי היא חמה ביותר, ודינה כעירוי שלא נפסק להצריך הגעלה.

[ב] אם נטפה מקדירה שנתבשל בה חלב, הוי עירוי שנפסק וסוגי בגרירה, וא"צ הגעלה.

[ג] אם נטפה מנר חלב מוצק סוגי בגרירה, מכ"ש דעירוי שנפסק.

[ד] והוסיף המ"ז [ס"ק ל] דה"ה אם נטפה טיפה מנר חלב מהותך שלא ממקום האש, הוי עירוי שנפסק וסוגי בגרירה.

גרירה

מלשון המהר"ם והתרומת הדשן לא התפרש היטב מהו ענין הגרירה, האם הכוונה לגירוד של חלק מהכלי, או לגרירה מבחוץ של מקום נפילת הטיפה, וא"צ להסיר חלק מהכלי.

עוד נבוכו האחרונים בשיטת הש"ך בדין זה, שבס"ק לח כתב כלשון המהר"ם דדי בגרירה כיון דלא הוי עירוי, וכיון שהש"ך נוקט שעירוי מבשל רק כדי קליפה, א"כ מבואר שגרירה היא פחות מקליפה, וכן כתב בס' צא [ס"ק כא], ואילו בסימן צג [ס"ק כו] כתב דגרירה הוי כקליפה. עוד הביא הפמ"ג [ש"ד ס"ק לח] את קושית המנחת יעקב, דהש"ך [ס' קה סוס"ק ה] כתב שגם עירוי שנפסק הקילוח בעי קליפה. וכתב המג"י שיש לחלק בין מאכל לבין כלי, דבמאכל מחמירין דעירוי שנפסק מבליע כדי קליפה [ואלו הן דברי הש"ך ס' קה וס' צג הנ"ל],²⁸ ואילו בכלי סוגי בגרירה שהיא פחות מקליפה. [והוסיף דכלי חרס דינו כמאכל כיון

ביאורים והערות

ולכאורה דברי החו"ד צ"ב, דכיון שהלחלוחית שבין הקדירות בולעת בשר מהקדירה הבשרית וחלב מהקדירה החלבית, א"כ היא עצמה נאסרת, ולמה לא יאסרו מכוחה שתי הקדירות. ועיין ביד יהודה [ס"ק נו] שהאריך לבאר את סברת החו"ד, אמנם לדינא נחלק היד יהודה על החו"ד וסובר שבכל גוונא שיש לחלוחית הרי היא אוסרת, עיי"ש.

26. לשון השו"ע והש"ך גרירה [ולא גרירה].

27. ועיין בהגר"א [ס"ק מג] שהביא ראיה לחידוש זה של בליעה ישירה מהאש מהגמ' [פסחים דף עו.], דאם נטף מרוטבו של הפסח הנצלה ע"ג החרס הרי הוא נאסר אף בחרס צונן, ומבואר דאין בזה קולא של עירוי שנפסק.

28. דאף שבסימן סח [ס"י] מקילין לענין מליגה [עירוי רותחין על עוף שחוט כדי להקל על הסרת הנוצות] בעירוי שנפסק הקילוח אף שגם שם איירי באוכל, היינו משום שלענין מליגה אין איסור אלא אם העירוי יעשה פעולה כפולה, יפלוט את הדם מהעוף ויחזור ויבליענו לתוכו, ונ"ל דנו שמה לא תועיל מליגה להפליט את הדם שחזר ונבלע, אבל במקום שהעירוי אינו צריך לעשות פעולה כפולה מחמירין גם בעירוי שנפסק שנבלע במאכל כ"ק.

עוד יש להוסיף דלפי מה שהחמיר הש"ך [ס' קה ס"ק ה] במקום שאין הפסד כ"כ שגם חום כלי שני אוסר כדי קליפה, כל שכן שיש להחמיר בעירוי אף אם נפסק הקילוח שיאסור כ"ק.

קנין הלכה

מראי מקומות

[שהוא רך].

וכן כתב החו"ד [ס"ק כח] שבכלי שא"א לקלפו, סגי בגרידה שהיא פחות מקליפה.

ועכ"פ מבואר מלשון החו"ד דגרידה היא הסרת חלק מהכלי, אך אין צריך שיעור של קליפה [שהיא יותר עבה, שתהא ניטלת כאחד],²⁹ ובחזו"א [סי' ט ס"ק ו] משמע שגרידה אינה אלא הסרת החלב הדבוק מבחוץ [ועיי"ש שתמה על הש"ך סי' צג ס"ק ו שכתב דגרידה הוי כ"ק].

עוד כתב החו"א [שם ס"ק ז] דמש"כ הפמ"ג בסי' סח, [ולעיל הבאנו שכן מפורש בש"ך סי' קה סוס"ק ה], דהעירו שנפסק אוסר כדי קליפה, אין לזה מקור.

דין מצקת ששואב בה מן הקדירה

עיי' ט"ז [ס"ק ל] שהאריך בדין מצקת ששואב בה מן הקדירה אם דין המרק שבתוכה כדין כלי ראשון או רק ככלי שני, ובסוף הדברים הביא את דברי תוס' [ע"ז דף לג: ד"ה קינסא] שהם המקור הראשון לנידון זה, שנקטו להחמיר בספק זה לחוש דהוי ככ"ר לענין שלא למלוג תרנגולת במים אלו, ולחוש דהוי ככלי שני, ושלא להגעיל ע"י המים האלו. והביא הט"ז, דהרא"ש [פ"ב ע"ז סי' כב] נקט בשם ר"י דהוי ככ"ר אף לקולא, דאפשר להגעיל ע"י מים אלו.

הט"ז הביא בתוך הדברים את דברי התה"ד [סי' קפג], שדן לומר שיש לכף דין כלי שני אחרי שהוציאה מן התבשיל [ונפק"מ שבאותה שעה אין הבלוע בה נעשה נבילה], וכתב הט"ז דאין ללמוד מזה לנידון מי ששואב מרק במצקת, דהתה"ד איירי בהוציא את הכף כשהיא ריקה, ובאופן זה היא מצטננת מפי ונעשית ככלי שני. [והוסיף הט"ז דגם בכלי ראשון גמור שעמד על האש, אם הריקו ממנו את התבשיל נצטנן ונעשה כלי שני].³⁰

והחו"א [סי' לב] נקט דאין נפק"מ בין אם הוציא כף ריקה או כף מלאה, וכתב דהנידון של התה"ד הוא הספק של תוס' בע"ז [דף לג: הנ"ל].³¹

פסקי המשנה ברורה בדין מצקת לגבי שבת

עיי' משנ"ב סי' שיח [ס"ק פז] שכתב דאם שואב בכלי ריק מתוך כלי ראשון, ו"א שדינו ככ"ר, ובפרט אם משהה את הכלי הריקן

ביאורים והערות

29. וכעין מש"כ הש"ך [סי' צו ס"ק כא] לגבי הא דאם חתך קישואים בסכין של בשר צריך גרידה ממקום החתך כדי לאכול השאר עם חלב, וכתב הש"ך בשם הר"ן, שהגרידה היא הסרת שכבה דקה מגוף הקישוא אלא שא"צ קליפה שתהא ניטלת כאחד.

30. ולכאורה צ"ע דבמשנה שבת [דף מא.] איתא, דמיחם שפינוהו מהמים הרותחים שבתוכו לא יתן בתוכו מים מועטים העשויים להתבשל בתוכו, ומבואר שהמיחם לא נעשה כלי שני כשהוריקו ממנו את המים.

31. תוספת עיון

עיי' חזו"א [יו"ד סי' לב] שכתב לבאר את צדדי הספק בנידון זה של מצקת, דיש מקום לדון דרך אוכל הנמצא בקדירה שהאש תחתיה נידון ככ"ר, משא"כ מצקת שלא היתה ע"ג האש אין לדמותה לקדירה, ומאידך גיסא יש מקום לדון דכיון שבשעה שהמצקת נשקעת בקדירה נחשבים המים שבתוכה כמים הנמצאים בכ"ר, ממילא י"ל דבאותה שעה חשבינן גם את דפנות המצקת כנתונים על האש. [ובט"ז משמע דמה שבא לדון שהמצקת תיחשב כלי ראשון, הוא משום דכשם שחזינן שהמים של הכ"ר פועלים על המצקת לחממה היטב, שהרי אם היתה בלועה מאיסור היתה אוסרת את המים, (כמבואר בסי' צד), ונמצא שהמים שבקדירה "מבשלים" את המצקת, א"כ היא עצמה נהפכה להיות ככ"ר].

והוסיף החזו"א דמשמעות הפוסקים [סי' קז] גבי הוצאת זכוב בכף משמע שהנידון הזה אם דין המצקת כדין כ"ר, הוא אף במצקת שהוכנסה לקדירה אחרי שהורדה מהאש, דכיון שבשעה שהמצקת בתוך הקדירה דין המים בתוכה כדין כ"ר לכן גם כשהוציאה מהקדירה נשארו המים כדין כ"ר. [ובחזו"א (או"ח סי' קכב ס"ק ג ד"ה סדר) לא כתב כן, אלא כתב דמשמעות הראשונים שהביא הט"ז נראה, שדוקא כאשר הקדירה היא ע"ג האש דנו ליתן למצקת דין כ"ר, ולא כאשר הוסרה מהאש].

קנין הלכה

מראי מקומות

בתוכו עד שמעלה רתיחות, וראי מיקרי כ"ר.

אמנם בס' רנ"ג [סוס"ק פד] כתב המשנ"ב שמותר לערות ממצקת ע"ג תבשיל שיש בו רומב לח שנצטנן, [אף שאסר שם לערות מכלי ראשון ע"ג אותו תבשיל], ומבואר שבמקום שיש צירוף נוסף להקל [השיטות הסוברות שבלח שנצטנן אין ביטול אחר ביטול] היקל המשנ"ב שלא לדון את המצקת ככ"ר. וכעין זה כתב המשנ"ב [ס"ק מה] לענין נתינת פת בכלי שני שעדיף ליתן את המרק בקערה ע"י מצקת, דבאופן זה תיעשה הקערה כלי שלישי, וצ"ל שגם שם נקט המשנ"ב להקל במצקת משום צירוף הספיקות שיש בנידון הנ"ל, כמו בביטול אחר אפיה, חשש קלי ביטול.

סימן צג

מקור הדין שאין לבשל חלב בקדירה של בשר וכן איפכא, הוא בגמ' חולין דף צז, והחילוק בין קדירה בת יומה האוסרת בנותן טעם לבין קדירה שאינה בת יומה שאינה אוסרת בדעיבה, מקורו בגמ' ע"ז [דף עה:] שנחלקו התנאים בדין נותן טעם לפגם וקיי"ל להקל. ועיקר נידון זה של נותן טעם לפגם הוא בס' קנ.

האיסור לכתחילה לבשל בקדירה שאינה בת יומה, מקורו בגמ' ע"ז [דף עו.], והוא משום גזירה אינה בת יומה אטו בת יומה.

עיין תוס' ע"ז [דף עו. ד"ה מכאן] שהקשו, למה המאכל שנתבשל בקדירה שאינה בת יומה מותר בדעיבה ולא גזרו בו אטו נתבשל בקדירה בת יומה, ואילו הקדירה אסורה [אף בכלי חרס שאין לו תקנה בהגעלה]. ותיירצו שבקדירה היה בה איסור גמור תחילה [והיינו שבשעה שנבלע בה האיסור היה טעמו משובח], משא"כ במאכל האיסור נבלע בו כאשר כבר נפגם טעמו.

בביאור שיטת בעל העיטור המובאת במור

המור הביא את שיטת בעל העיטור שכתב דאם בישלו בקדירה בשרית חלב, ויש שישים בחלב נגד הבשר, מותר מעתה לבשל בקדירה מה שירצה, בין בשר ובין חלב, משום שהבשר בטל בחלב שבקדירה, ונמצא שגם בתוך דופני הקדירה כלוע משחו בשר המעורב בחלב.³² והמור תמה דהא לא מהניא הגעלה לכלי חרס, וא"כ טעם הבשר נשאר בו לעולם ואיך יבשל בו מעתה חלב. והמ"ז [ס"ק א] האריך בזה, ותורף דבריו, דהעיטור סובר דהא דאין הגעלה לכלי חרס אינו אלא מדרבנן, ונמצא שמן התורה כבר הוגעל הכלי מבליעת הבשר, ורק רבנן החמירו שלא יהא נחשב הכלי כמוגעל, וגם האיסור לבשל בכלי שאינו בן יומו אינו אלא מדרבנן. ומחדש בעל העיטור [לפי המ"ז] דבהיתירא בלע [כמו בשר או חלב] לא החמירו בכלי חרס כיון שהוא בדעיבה, אך בשאר איסורים כיון שאיסורא בלע החמירו אף בכלי חרס שלא תהא לו הגעלה, ושלא לבשל בו אף באינו בן יומו. והחוות דעת [ס"ק א] הביא שהפר"ח והכרתי ופלתי ביארו את דברי העיטור, דס"ל דאף אין הגעלה לכלי חרס משום דנקלש הטעם טובא, ולגבי היתירא בלע מקילינן שלא יחול עליו מעתה איסור. [וכעין מה שהקלו בדין ג"ט בר ג"ט בהיתירא בלע, משום דנקלש הטעם].

ועיין בבית יוסף שהקשה על בעל העיטור, דאיך יתכן שיהא כמה שבכלי שישים כנגד דפני הכלי, ובמציאות אין זה שכיח כלל [ועיין ש"ך ס"ק א מה שתירץ בזה]. ותיירץ הב"י, שבעל העיטור סובר כשיטת הראב"ד דאין משערין בכלי הכלי אלא אומדין כמה דנפיק מיניה. והקשה בהג"ה שבסוף נקח"כ [והיא מבעל החכם צבי] דהא הראב"ד אמר דבריו רק בשאר כלים ולא בכלי חרס, וכתב דצ"ל שכוונת הב"י הוא שבעל העיטור סובר אף בכ"ח כשיטת הראב"ד בשאר כלים, דאין משערין בכלי הכלי. ועיין בהגהות

ביאורים והערות

32. דברי בעל העיטור צריכים ביאור, דהטעם שכתב שהבשר בטל ברוב מהני לכל היותר לבשל מעתה חלב, אך איך יבשל עתה בשר לכתחילה כשהקדירה כלועה מחלב, וכבר תמה כן הב"י, ועמש"כ בזה בשם מהר"י בן חביב. ובשו"ת חת"ס [סי' פב] כתב דט"ס נפל בטור [וכן בבעל העיטור] ולא התיר לבשל אלא חלב ולא בשר.

קנין הלכה

מראי מקומות

על הטור שציין שאכן שיטת בעל העיטור [דף יא.] היא כן אף בכלי חרס.

להלכה: הפוסקים לא נקטו כבעל העיטור, וכפי שפסק השו"ע שבכל גווני שבישל בקדירה חלב אף כשיש שישים, לא יבשל מעתה לא בשר ולא חלב.

וכן כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק א] דלהלכה קי"ל דמן התורה אין הגעלה לכלי חרס, ודלא כמש"כ המ"ז בדעת בעל העיטור. ועיין ש"ך [ס"ק ב] דלהלכה קי"ל דמשערין בכל דפני הקדירה ולא אומדין כמה נפיק מיניה, בין בכלי חרס ובין בכלי מתכת.³³

בענין החומרא דביסוי שאוסר אף באינו בן יומו

עיין רמ"א שהביא מהגהות שער דורא חומרא לדין כיסוי שאינו בן יומו כבן יומו. והרמ"א כתב שהיא חומרא בלא טעם, ואם יש צירוף נוסף יש להקל. ועיין מ"ז ושי"ך שהביאו דברי הרש"ל שביאר טעם החומרא, דמיירי בביסויים שיש בהם מקום צר למעלה, ומצטבר שם אוכל בזמן הרתחה וא"א לקנחם יפה, וכיון שיש שם אוכל בעין לכן לא שייך בזה היתר דנמל"פ, דאוכל בעין אינו נפגם. וכתב המ"ז דלפי"ז סגי בשישים כנגד המקום הצר שבביסוי, והשי"ך הצריך שישים פעמים שישים כנגד מקום הצר. ומבואר בלשון השי"ך שהטעם הוא משום שבזמן שהזיעה עולה, יש לחוש שעלתה זיעה בכמות של נ"ט פעמים כנגד המקום הצר שבביסוי ונאסרה הזיעה, ואח"כ נבלעה בביסוי ואסרה נ"ט כנגדה, ולכן בעינן שישים פעמים שישים. וכן נקט הפמ"ג [שי"ד ס"ק ב] דלהלכה כשאין הפסד בעינן שישים כנגד כל הכיסוי, ודלא כהמ"ז. וכתב החכמת אדם [כלל מז ס"ד], דדין זה אינו אלא בביסוי צר מלמעלה. ועיין במשנ"ב [סי' תנא ס"ק פד] ובשעה"צ [ס"ק צו] שהזכיר חומרא זו דכיסוי, ולא כתב דמיירי דוקא בביסוי צר מלמעלה, והצריך שישים נגד כל הכיסוי.

בהגהת רע"א הקשה על השי"ך דמשעה שהתחילה הזיעה לעלות חשבינן לכל הקדירה כמלאה רוטב [וכמבואר בדין טיפת חלב שנפלה על הכיסוי לעיל סי' צב ס"ז], ודי בשישים נגד הבעין שבמקום הצר של הכיסוי. [והפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] כתב דצ"ל שהשי"ך מיירי קודם שהעלתה הקדירה רתיחה דאז אין דינה כמו כנגד הרוטב, ורק היה יד סולדת בה. ומבואר דאפ"ה חייש השי"ך לזיעה שעלתה ונאסרה].

ביאורים והערות

33. תוספת עיון

בעיקר הדין של השו"ע דאם בישל חלב בקדירת בשר משערין בנותן טעם, דהיינו שיטעם קפילא אם יש בחלב טעם בשר, ואם אין בו טעם בשר שרי, אף כשאין שישים בחלב נגד הבשר, הקשה בספר פרי תואר [לבעל אוה"ח] איך מהניא טעימה, נימא שהחלב שנבלע בכלי נעשה נבילה וכשהוא יוצא יאסור את כל החלב שבחוץ אם אין שישים נגדו, דמין במינו בשישים. וכתב הפמ"ג [שי"ד ס"ק א] דקושיא זו אינה על השו"ע אלא על הגמ' [חולין דף צו]. שמפורש בה שמשערין בנותן טעם. ועל כרחינו לומר כמש"כ המרדכי [סי' תרעט] שהחלב שנבלע בדופן הקדירה מקושר עם שאר החלב שבקדירה, ואם אין בבשר שיעור נתינת טעם בכל החלב שבקדירה אין החלב שבכלי נחלק לעצמו ומקבל טעם. [ורק לגבי חלב שנבלע בבשר אמרו בגמ' [דף קח:] שהחלב הבלוע נעשה נבילה ואוסר אח"כ את החלב שלא נבלע, משום שהבלוע באוכל אינו נידון כמקושר למה שבחוץ, וכ"כ גם התרומת הדשן [סי' קפג].

כתב השי"ך [ס"ק א] שלענין שיעור נתינת טעם הבשר הבלוע בקדירה בחלב, אין משערין אלא במה שנתבשל תוך מעל"ע מבישול החלב, אבל מה שנתבשל קודם לכן נפגם. והיינו שאם בתוך מעל"ע בישל כזית חלב סגי בשישים זיתי חלב כדי שלא יאסר החלב, אף שקודם מעל"ע נתבשלו הרבה זיתי בשר, דכבר נפגמו. ועיין פמ"ג [שי"ד ס"ק א] שכתב דאף שכאשר בישל את הכזית, י"ל שיצא לחוץ הבלוע בקדירה מכבר וחזר ונבלע בה, וא"כ לא נפגם טעמו. וכתב ע"ז הפמ"ג, שטעם הבשר הישן שיצא אל הבישול כחדש הוי נ"ט בר נ"ט ונקלש ואינו אוסר. ועיין גליון מהרש"א שכתב דיש בדברים אלו חידוש, דיש מקום לומר דמה דאמרין דכאשר הטעם הבלוע בכלי יוצא לאוכל הרי הוא נקלש ונעשה נ"ט בר נ"ט, היינו דוקא כשיצא לאוכל שאינו מינו, וכגון בדגים שעלו בקערה שטעם הבשר יוצא מהקערה אל הדגים, אבל אם יוצא לאוכל שהוא מינו, שמבשל עכשיו בשר וטעם הבשר שבכלי נבלע בו, י"ל שבזה אינו נקלש ואינו נעשה נ"ט בר נ"ט.

קנין הלכה

מראי מקומות

בדינו של הרשב"א שכל יום ויום נעשה ביטול לחבירו

כתב הרשב"א [תוה"א בית ג שער ד דף לז], שמהגמ' [ע"ז דף עו.] יש ללמוד שכלי שבלע היתירא כגון בבישול או צלייה של קדשים, ואח"כ בישל בו דבר אחר קודם שהגיע זמן איסורו, נגעל הכלי ונפלט ממנו האיסור. ואף אם הכלי בלע ע"י האור כגון שיפור, מ"מ בהיתירא בלע וסמכינו על הגעלה. ואף שגם אין כאן הגעלה גמורה על כל הכלי אלא כדין הבישול, מ"מ נקלש הבלוע שבכל הכלי ע"י שחם מקצתו חם כולו, ושוב לא יוכל לחול עליו איסור.

ועפ"י כתב הרשב"א [והביאו הטור ולא חלק עליו] דכלי מתכת שנתבשל בו בשר ואח"כ נתבשלו בו ירקות, מותר מעתה לבשל בו חלב, דכבר נקלש טעם הבשר עד שלא יוכל לחול בו מעתה טעם בשר בחלב.

והפוסקים האריכו לדון בחידוש זה של הרשב"א, ועיין בב"י שדן מה בין חידושו של בעל העיטור שהובא בטור בתחילת הסיומן [עיין לעיל] והטור דחאו מההלכה, ובין חידושו של הרשב"א שלא נדחה ע"י הטור.

וכתב הב"י [והסכימו לזה הט"ז ונקה"כ] שהרשב"א לא התיר אלא בכלים הניתנים בהגעלה ולא בכלי חרס, משא"כ הבעל העיטור התיר אף בכלי חרס. [ובאמת ברשב"א מפורש שלא התיר אלא בכלי מתכות, ועי"ש עוד שכתב שבזמן הבישול אמרין חם מקצתו חם כולו, ואין זה שייך אלא בכלי מתכת, ולפי"ז לכאורה גם בכלי אבן או עץ שיש להם הגעלה אפשר שלא יתיר הרשב"א].

עוד כתב הב"י שהרשב"א כתב דבריו דוקא כשישל דבר פרווה כגון ירקות, ולא אם בישל חלב, אף אם יש בו שישים כנגד הבשר הבלוע, דאינו בדין שהחלב יקליש ויתיר את הבשר. ועיין בד"מ שהסכים לתירוץ זה של הב"י.³⁴

עיין בט"ז [ס"ק ב] שהביא את קושיית הב"י על הטור שפסק בהרשב"א, מדברי הטור [סי' צד] שהביא את דברי סה"ת וסיעתו בדין אדם שבישל בכלי בשר מים, ועכ"פ משמע שם שאין אנו אומרים שבישול המים מקליש את טעם הבשר עד שיהא מותר לבשל באותו יום חלב. וכתב הט"ז וז"ל "הרשב"א מיירי שבישל הירקות בקדירה ממש כשיעור שבישלו בו בשר וכו', ועיין פמ"ג שפירש בכוונת הט"ז, שבישל ירקות בשיעור משך הזמן של בישול הבשר. והיד יהודה כתב שהכוונה לשיעור הכמות, שנתן ירקות ומים בבישול השני באותה כמות של בישול הבשר.

עיין ש"ך [נקודות הכסף] שהאריך בדינו של הרשב"א ונקט דהלכה כמותו, ודחה את מה שכתב הב"י מדברי התוס' והרא"ש והסה"ת ועוד פוסקים דלא ס"ל כחידושו של הרשב"א.

ומתוך דברי הש"ך ניכר, שנקט שעיקר חידושו של הרשב"א הוא דבהיתירא בלע סמכינו על הגעלה במקום ליבון, וכבר הקשה חיד יהודה דעיקר דינו של הרשב"א לא נאמר בדוקא על הגעלה במקום ליבון, שהרי במקור הדברים בגמ' [ע"ז דף עו.] איירינן באופן שהליבון של כל יום נעשה גיעול למה שבלע בשיפור ביום הקודם, ואין עוסקים בהגעלה במקום ליבון. וגם עיקר הציור של הרשב"א הוא בקדירה שבישל בה בשר, שאם אח"כ מבשל ירקות הרי היא ניתרת, ולא איירי בהגעלה במקום ליבון.

עוד כתב הש"ך, לגבי מה שהיקל הרשב"א בהגעלה במקום ליבון, דמ"מ פשוט שההגעלה צריכה להיות הגעלה גמורה, שיחמם מים בכל הקדירה ושיעלו רתיחות. אמנם גם זה לא משמע מסתימת הרשב"א, שכתב בסתמא בישל ירקות ולא התנה כמה ירקות בישל, וגם כתב דהא דטעם הבשר נקלש אף שלא בישל בכל הקדירה הוא מכח הא דחם מקצתו חם כולו.³⁵

ביאורים והערות

34. עיין שו"ת רע"א [ח"א סי' פג] בתחילת הדברים שכתב דמסתבר שרק כאשר אין בחלב כמות שיש בה כדי להגעיל לגמרי את טעם הבשר, אלא רק להקלישו אמרין שאינו בדין שהחלב יתיר את הבשר, אך באופן שיש בחלב כדי להגעיל את הבשר לא אמרין סברא זו. ועיין בחזו"א [יו"ד סי' טז ס"ק ה] בחד תירוצא שכתב לדון, דהש"ך סובר גם בהגעלה את הסברא הנ"ל דאינו בדין, וציין שרע"א לא כתב כן.

35. והנה בסוגיא דע"ז שם אמרו בתחילה את היסוד שכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו. ובסוף הסוגיא אמר רב אשי קולא אחרת, דבמקום שהיתירא בלע סמכינו על הגעלה במקום ליבון כלומר אף בדבר שתשמישו ע"י האור, ואמרו בגמ' שהיתיר זה הוא אף לאחר שכבר חל איסור על הבלוע, כגון שבשר הקדשים שנבלע בכלי נעשה נותר, דמ"מ כאשר נפלט איסור זה אין הוא בעין. ודין זה הובא להלכה בכמה

קנין הלכה

מראי מקומות

להלכה: מהמור נראה שפסק כהרשב"א, וכן נקטו הש"ך [נקה"כ] והחוו"ד [ס"ק ב], ועיי"ש שהיקל אף באופן שבישל חלב והיו בו שישים נגד הבשר הבלוע, שגם בזה נקלש מעם הבשר, ומותר מעתה לבשל בו חלב אף כשאין בו שישים נגד הבשר הבלוע.³⁶ והמהרש"ל והפ"ח פסקו דלא כהרשב"א, משום שבדברי ספר התרומה וסיעתו שעסקו בבישול מים אחר בשר, נראה שלא סברו שבישול זה מגעיל את הכלי מהבלוע שבתוכו, וכן כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ב].

עיי' דרכי תשובה [סי' צה ס"ק טו] והובא בספר בדי השולחן [שהביא מתשובת חסד לאברהם [תניינא סימן כו] שכתב דבמקום שיש ספק נוסף, אפשר לצרף את דעת הרשב"א ולהקל מדין ספק ספיקא.

בדברי ר"י הלבן בענין משקה ששהה בכלי חרס חדש פחות משיעור כבישה

מקור הנידון בזה הוא הגמ' [ע"ז דף לג:]: לגבי כוסות, דרש"י פירש שמדובר בכוסות של חרס חדשות שעדיין לא נשתמשו בהן הרבה, וטבע כלי חרס חדש לבלוע משקה. ודעת ר"ת בתוס' [שם] שהביאור בגמ' הוא אחר, ולדבריו אין מקור לחדש איסור בכ"ח חדשים שיבלעו משקה שהיה בהם שיעור כבישה.

שיעור זמן שהיית החלב בכלי כדי שייבלע בו

(א) ר"י הלבן נקט בציור שלו ששהה החלב כל הלילה. וכתב המהרש"ל [הובא בנקה"כ שצריך שיששה שיעור יב שעות].

(ב) הפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] הוסיף דאפשר שדי אף בשעה אחת.

(ג) הפ"ח כתב דכיון שמקור הדין הוא שיטת רש"י בסוגיא דע"ז [דף לג:], א"כ מוכח שהמשקה נבלע מיד כשניתן לתוך הכוס, שהרי בדרך כלל אין משהין משקה בכוס.

ענין כלי חרס ששבע ואינו בולע

הפוסקים נחלקו בזה:

[א] הט"ז כתב דרק אחרי ג' פעמים שהשתמשו בכלי הרי הוא שבע.

[ב] והפמ"ג כתב שדי בב' פעמים.

אם שהה משקה בתוך כלי חרס שש שעות, כתב הפמ"ג [מ"ז ריש סי' קה] שכבר שבע מלבלוע, וכ"כ היד יהודה, ומקור הדין הוא בשו"ע [סי' קלה] בדיני יין נסך שברביע היום שבע מלבלוע.

והנה הדרכי משה והש"ך [נקה"כ] נחלקו על עיקר דינו של ר"י הלבן, ונקטו כשיטת ר"ת דאין כלי חרס בולע כלל בפחות משיעור כבישה. וע"ע בשו"ת חו"י [סי' קב] שהוסיף לדון ולומר דאפשר שאף לרש"י לא החמירו אלא ביי"נ ולא בשאר איסורין. והיד יהודה [סי' סט ס"ק ט] הביא את שיטת הרמב"ן במלחמות והר"ן בפסחים [דף ל:]: שכתבו דרק יין חריף הוא להבלע בכלי חרס, והפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] כתב להחמיר אלא אם הוא הפסד מרובה, ובס"י קה [מ"ז ס"ק א] כתב הפמ"ג לאסור אף בהפ"מ.

כתב הט"ז [ס"ק ב] שבכלי שבע מלבלוע, מ"מ אם נכבש בו משקה כשיעור כבישה [מעט לעת] הרי הוא בולע ממנו, וכן הסכימו הנקה"כ ועוד אחרונים [ודלא כהלבוש]. אמנם נחלקו בטעם הדין:

ביאורים והערות

ראשונים, ואין הוא זהה לדינו של הרשב"א הנ"ל, דהרשב"א איירי בדוקא כאשר בישל את הבישול השני קודם שחל איסור על הבלוע, ומעתה נקלש האיסור ותו לא חל עליו איסור, אך אחרי שחל איסור לא מהניא הקלשתו להתירו. וצ"ע שבדברי הש"ך בנקה"כ לא חילק בין שני ההיתרים.

36. אמנם דברי החו"ד צ"ב דהא הרשב"א אמר להדיא בדבריו רק קודם שנאסר הבלוע, וא"כ בציור הנ"ל שבישל חלב שהיו בו שישים נגד הבלוע יש לעיין, דממ"נ אם ננקוט דאפשר להגעיל בחלב [כפי שדן בשו"ת רע"א סי' פג] א"כ אף בלי דינו של הרשב"א יש כאן הגעלה, ואם אין הגעלה ע"י חלב א"כ נאסר הבשר הבלוע, ושוב לא שייך לדין דנקלש, [ועיין בהמשך דברי החו"ד שנקט שבדברי הרשב"א נאמרים אף לאחר שנאסר הבלוע, וצ"ע דהרשב"א מפרש דמיירי דוקא בשלא נאסר].

קנין הלכה

מראי מקומות

[א] ה"ז כתב [ומשמע שהנקה"כ הסכים לו בזה] שע"י הכבישה נפלט חלק מהבלוע בכלי, וממילא יש מקום למשקה להבלע בכלי.

[ב] החו"י [סי' קד הובא בפת"ש], הכו"פ [סוס"ק ה] והחו"ד [ס"ק ג] כתבו, דנהי שממשות המשקה אינה נכנסת לכלי כיון שהוא שבע מלבלוע, מ"מ טעמו של המשקה נכנס בו ואוסרו.

ביאור דברי הרמ"א בענין כיסוי של בשר שניתן ע"ג קדירת חלב

אם שניהם חמים הכל אסור

הטעם בזה הוא משום שהכיסוי בלע טעם בשר כשהיה ע"ג קדירת הבשר הרותחת ועלתה זיעה מהבשר ונבלעה בו, ועכשיו כשניתן על קדירת החלב הרותחת עלתה זיעת החלב ונבלעה בו ואסרתו, וגם פלטה הזיעה אליה טעם בשר והוליכתו אל החלב ואסרתו.

ומש"כ הרמ"א דאם יש מאכל בקדירה של בשר בחלב, הכוונה כנ"ל דמחמת זיעת הבשר נעשה הכיסוי בשרי ואח"כ זיעת החלב אסרתו.

הכיסוי צונן והקדירה של החלב חמה

גם בזה אם עלתה זיעה שהיד סולדת בה אל הכיסוי הרי היא אוסרתו, דתתאה גבר, וגם נפלט ממנו טעם אל הזיעה והחלב נאסר.

כיסוי חם והקדירה צוננת

כתב הרמ"א שאם הכיסוי חם והקדירה צוננת, אין הקדירה נאסרת מהכיסוי ולא הכיסוי נאסר מהקדירה, ורק המאכל צריך קליפה, משום דהקדירה אינה נאסרת מהכיסוי. כתב הד"מ [ס"ק ב] דמייירי אף באופן שיש מעט לחלוחית מבשר דבוקה בכיסוי, וטעמו משום דמה שפירש מן הכיסוי אל הקדירה דינו ככלי שני ולא כעירו מכלי ראשון, משום שיש כאן רק טיפה אחת וכח חמימותה נפסק.

והש"ך [ס"ק ו] נחלק על הרמ"א וסובר שהקדירה נאסרת מכח הלחלוחית, ויש שלשה טעמים לאסור:

[א] טיפה זו אינה קלה יותר מעירו שנפסק הקילוח דבעינן גרירה, ודימה גרירה זו לקליפה. [ועיין לעיל סי' צב ס"ט במה שהבאנו בד"ן עירו שנפסק הקילוח].

[ב] בציור זה לא מדובר בעירו שבה הכיסוי החם עם הלחלוחית נוגעים בקדירה. [ולכאורה כוונת הש"ך דכיון שהכיסוי עצמו יש עליו דין כלי ראשון, א"כ הוא שומר על חום הלחלוחית שלא תצטנן, וממילא לא פסק כח החמימות של הטיפה הזו].

[ג] עוד כתב דבסי' קה דעת הרבה פוסקים שאפילו חום כלי שני מבלע ומפליט, וא"כ הטיפה הזו אינה גרועה מכלי שני.

וכתב הרמ"א שאין אנו אומרים שהכיסוי החם יבלע טעם אל הקדירה, משום דהוי כשתי קדירות שנגעו זו בזו, ולכאורה צ"ע דהא כאן יש רוטב בין הקדירות, אותה לחלוחית שע"ג הכיסוי. ומבואר מזה שלחלוחית מועטת זו אינה נחשבת רוטב שיוכל הבלוע לצאת מכלי לכלי מחמתה. וזה כעין המבואר בחו"ד [סי' צב ס"ק ב] דלא סגי במעט רוטב כדי להבליע טעם מקדירה לקדירה, [אמנם החו"ד איירי שם גם בכמות גדולה יותר של רוטב].

מה שהצריך הרמ"א להסיר כדי קליפה מהמאכל, לא נתפרש בדרכי משה היטב, שהרי נקט שפסקה חמימותה של הטיפה א"כ ה"נ אם נטפה טיפה מן הכיסוי אל המאכל ג"כ לא תאסר כ"ק. ואולי כיון שהמאכל רך יותר מהקדירה, וגם אין הפסד כ"כ לקלוף המאכל, לכן החמיר הרמ"א בזה. והיד יהודה פירש דהרמ"א מתייחס כאן למאכל מבושל, ואזיל לשיטתו [סי' צא ס"ז] שהביא י"א דמאכל צלוי או מבושל בולע כ"ק אף אם הוא צונן גם ממשקה צונן. ולפי ביאור זה לא יאמרו דברי הרמ"א האלו במאכל חי שעדיין לא נתבשל, וצ"ע.

שאלות לחזרה על החומר הנלמד בחודש כסלו תשע"ו

יו"ד הלכות בשר בחלב סימן צב מסעיף ה וסימן צג

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקודה"כ רעק"א ופתחי תשובה

סימן צב סעיף ה

- א. 1) טיפת חלב שנפלה על הקדירה שאצל האש מבחוץ, האם הטיפה מפעפעת בכל הכלי או רק במקצת כלי, למסקנת הגמרא ולדעת הטור ומהר"ם מרוטנבורק?
- 2) מה הסברא להתיר יותר, כשמפעפעת בכל הכלי או רק במקצת כלי?
- 3) ולפי"ז האם מועיל אם יש בתבשיל ששים או ששים פעמים ששים לבטל את הטיפה שנפלה מבחוץ [להבנת הב"י בדבריהם ולהבנת הט"ז בדבריהם]?
- ב. מהי דעת הסמ"ק שהובא בטור לחלק בין אם נפלה הטיפה נגד התבשיל או במקום הריקן, ומה הטעם בדבריו?
- ג. לדעת הסמ"ק, כשנפלה במקום הריקן ;
- 1) באיזה אופן יוכלו לאכול את התבשיל (2)?
- 2) ולמה לא הביא הטור את האופן השני?
- ד. לדעת השו"ע שפסק כהסמ"ק, כשנפלה הטיפה נגד התבשיל ויש ששים נגד הטיפה ;
- 1) האם הקדירה מותרת או אסורה?
- 2) והאם צריך לערות התבשיל מיד או שאפשר להניחו עד שיצטנן?
- ה. לדעת השו"ע, כשנפלה הטיפה במקום הריקן ;
- 1) האם הקדירה מותרת או אסורה?
- 2) והאם אפשר לערות התבשיל מהצד השני או לנקב בשוליה?
- 3) והאם אפשר לערות התבשיל על מקום הקדירה שנאסר כשיש בתבשיל ששים פעמים ששים ואחד פחות מעט?
- ו. הא דנפסק בשו"ע שכשנפלה הטיפה על מקום הריקן נאסר אותו מקום הקדירה ;
- 1) האם דוקא בקדירה בת יומה או גם שאינה בת יומה?
- 2) ומה הדין בקדירה חדשה - האם נאסרת או סגי בששים נגד הטיפה?
- 3) והאם מותר לכתחילה לערות התבשיל דרך אותו מקום שנפלה עליה הטיפה - בקדירה חדשה?
- ז. 1) הא דבקדירה חדשה אין צריך רק ששים נגד הטיפה שנפלה, האם היא רק בטיפת היתר או גם בטיפת איסור?
- 2) איך יצויר כאן קדירה חדשה, הא עכשיו מתבשל בשר בקדירה וטיפת החלב נפלה עליה בשעת הבישול (3)?
- ח. כשנפלה הטיפה על מקום הריקן באותו צד שאינו נגד האש, האם נוהגין להתיר התבשיל כשמוריקים אותו מהכלי לאחר שהצטנן ;
- 1) בקדירה ישנה בת יומה שאין בתבשיל ששים פעמים ששים ואחד פחות מעט נגד הטיפה? [באר שיטות הפוסקים : שו"ע, איסור והיתר הארוך, פרישה, מהרא"י, ט"ז וש"ך]
- 2) בקדירה ישנה בת יומה שיש בתבשיל ששים פעמים ששים ואחד פחות מעט נגד הטיפה?

- (3) בקדירה ישנה שאינה בת יומה?
 (4) בקדירה חדשה שיש בתבשיל ששים פעמים נגד הטיפה?
 (5) בקדירה חדשה שאין בתבשיל ששים פעמים נגד הטיפה?

סעיף 1

- ט. (1) אם נפלה הטיפה במקום הריקן באותו צד שכנגד האש, מה דין התבשיל ומה דין הקדירה ומה הטעם?
 (2) אם נפלה הטיפה על הקדירה לאחר שסילקו מן האש ועדיין הוא רותח, האם זה נקרא נגד האש?
 י. אם נשפך הרבה חלב באותו צד שכנגד האש, מה דין התבשיל והקדירה, ומה הטעם;
 (1) כשנשפך במקום הריקן?
 (2) כשנשפך במקום הרוטב ויש ששים כנגדה?
 יא. (1) אם אח"כ בישלו תבשיל אחר בקדירה זו, האם סגי בששים נגד הטיפה, ומה הטעם?
 (2) והאם צריך שהרוטב יגיע למקום הטיפה?
 (3) כשהרוטב לא הגיע למקום הטיפה ואח"כ עירה ממנו את התבשיל, האם בעיני ששים פעמים ששים, ומה הטעם?

סעיף 2

- יב. (1) האם בשעת הדחק כגון בערב שבת או לצורך אורחים או הפסד וכדו', אפשר להתיר אפילו אם נפלה הטיפה שלא כנגד הרוטב ושלא כנגד האש?
 (2) והאם צריך להמתין עד שיצטנן?
 (3) והקדירה אסורה או מותרת?
 יג. אם נפלה טיפת חלב על קדירה עם מים שעל האש, ובתוך מעת לעת בישלו בה בשר, האם הבשר מותר או אסור, ומה הטעם?
 יד. מה דין הקדירה ומה דין התבשיל ומה הטעם באופנים דלהלן;
 (1) אם נשפך חלב רותח על גבי קרקע - לא אצל האש - והעמידו עליו קדירה חמה?
 (2) אם נשפך חלב רותח על גבי קרקע - לא אצל האש - והעמידו עליו קדירה צוננת?
 (3) אם נשפך חלב רותח על גבי קרקע - אצל האש - והעמידו עליו קדירה חמה או צוננת?
 (4) אם נשפך חלב צונן על גבי קרקע והעמידו עליו קדירה רותחת?
 טו. כשהקילוח הולך מקדירה רותחת לקדירה צוננת ונפסק הקילוח מהקדירה הרותחת קודם שהגיע אל הצונן;
 (1) מה הדין כשהמקום רותח ויד סולדת בו?
 (2) ומה הדין כשאין היד סולדת בו?
 (3) ואם יש אפר באותו מקום - האם נחשב עי"ז לנותן טעם לפגם?
 טז. כשלא נפסק הקילוח, והקילוח רותחת והקדירה צוננת, מה דין הקדירה ומה דין התבשיל שבתוכה, והאם נחשבים כעילאה ותתאה או כנוגעים זה בזה?
 יז. כשלא נפסק הקילוח והקילוח צונן והקדירה חמה או רותחת, מה דין הקדירה ומה דין התבשיל שבתוכה, והאם נחשבים כעילאה ותתאה או כנוגעים זה בזה, ומה הטעם?

יח. טיפה שנפלה על גבי כיסוי של קדירה, האם נאסרים הקדירה והתבשיל;

(1) כשהקדירה התחילה להרתיח?

(2) כשעדיין לא התחילה להרתיח?

סעיף ח

יט. קדירה של בשר שעומדת בכירה מעל מחבת של חלב, ויש חלב במחבת והמחבת מגולה,

וזיעת החלב עולה למעלה לקדירה, והיד סולדת בזיעה במקום שנוגעת בקדירה;

(1) מה דין הבשר, האם צריך ששים נגד החלב או גם נגד כל הבלוע, והאם צריך ששים פעמים ששים?

(2) ומה דין הקדירה של בשר?

כ. ומה הדין בהנ"ל באופנים דלהלן;

(1) כשאין חלב במחבת?

(2) כשאין היד סולדת בזיעה במקום שנוגע בקדירה?

(3) כשיש ספק אם היד סולדת בזיעה?

(4) כשהמחבת בתוך חלל הכירה והקדירה מעל הכירה?

(5) כשהמחבת מכוסה - לכתחילה ובדיעבד?

סעיף ט

כא. (1) מה הדין אם נטף על כלי טיפה מנר של חלב העשוי כמו נר שעוה?

(2) ומה הדין אם נפל טיפה מחלב מהותך חם - ממקום שהפתילה דולקת או מצד אחר?

(3) ומה הנפק"מ ביניהם?

(4) ומה הדין אם נפלה הטיפה על כיסוי הקדירה ונכבה - ושהה קודם או לא שהה?

כב. כלי שמכניסים לתוך כלי ראשון, האם נחשב לכלי ראשון או לכלי שני;

(1) באר הדין כששהה שם וכשלא שהה שם?

(2) כשהוציאוהו מלא או ריקן?

סימן צג

כג. קדירה שבישלו בה בשר, ותוך מעת לעת בישלו בה חלב, לדעת המחבר והרמ"א, האם

צריך ששים, והאם מועיל ששים, והאם שייך שיהיה ששים;

(1) בקדירה ישנה שלא ידוע כמה בלע?

(2) כשידוע כמה בלע?

(3) כשידוע כמה בישלו בו תוך מעת לעת מבישול זה?

(4) והאם יש נפק"מ אם הקדירה היא של חרס או של מתכת?

כד. קדירה שבישלו בה בשר, ותוך מעת לעת בישלו בה חלב, ויש בה ששים;

(1) אלו דעות הביא בעל העיטור ומה פסק הוא עצמו, האם מותר לבשל אח"כ חלב או בשר

בקדירה זו, ומה הטעם?

(2) מה תמה הטור על בעל העיטור?

(3) למה לא תמה הטור אמאי התיר בעל העיטור לבשל בשר אחר חלב בלי שום הפסק? [2]

4) איך ביאר הט"ז דברי בעל העיטור?

כה. קדירה שבישלו בה בשר, ואחר ששהה מעת לעת בישלו בה חלב;

(1) מה דין התבשיל?

(2) האם מותר לבשל אח"כ בקדירה בשר או חלב או פרוה?

(3) ומה הדין בדיעבד אם בישל בשר או חלב?

כו. הרמ"א הביא מחלוקת בדין כיסוי של קדירה שי"א שדינו כמו הקדירה עצמה וי"א

שהכיסוי חמור יותר ואף שאינו בן יומו דינו כבן יומו.

(1) כמה טעמים מצינו לדעת המחמירים?

(2) האם המחמירים מחמירים בכל מיני הכיסויים או דוקא בסוג מיוחד?

(3) איך פסקו הרמ"א הט"ז והש"ך להלכה?

כז. אם לקחו כיסוי מקדירה של בשר שיש בו בשר ונתנו אותו על קדירה של חלב שיש בו חלב,

מה דין הכיסוי, מה דין הקדירה ומה דין המאכל שבקדירה;

(1) כששניהם חמים?

(2) כשהכיסוי צונן והקדירה חמה והתחיל להזיע תחת הכיסוי?

(3) כשהכיסוי צונן והקדירה חמה ולא התחיל להזיע תחת הכיסוי?

(4) כשהכיסוי חם והקדירה צוננת?

(5) ומה הדין אם לא היה מאכל בקדירה?

כח. 1) קדירה - של חרס או של מתכת - שבישלו בה בשר ואח"כ בישלו בה ירקות, האם

הבישול השני הוי כהגעלה ומותר אח"כ לבשל בו חלב?

(2) מאי שנא מבישלו חלב אחר הבשר שהטור חלק על בעל העיטור וסובר שלא מועיל לא

זה ולא הגעלה (3)?

(3) ממה הביא הב"י ראיה שהרשב"א אינו להלכה?

(4) מה יישב הט"ז על הטור שהביא את הרשב"א להלכה?

(5) ומה יישב הנקודות הכסף על הטור?

(6) ואיך פסקו הט"ז והנקודה"כ להלכה?

כט. 1) דבר ששהה בקדירה ישנה עונה אחת או מעת לעת, האם אמרינן ביה כבוש כמבושל,

ומה הטעם?

(2) מה הביאור בגמ' (ב"מ מ.) בהפקיד שמן לחבירו אם היו קנקנים ישנים אין מוציא לו

בלע, כיון דטעון טעון ותו לא בלע - לדעת ר"י הלבן ולדעת הלבוש והב"ח?

(3) ואיך נפסק להלכה?

ל. קדירה חדשה של חרס ששהה בו חלב כל הלילה ובישלו בו אח"כ בשר, האם אמרינן

שבחדשה בלע אף בחצי מעת לעת?

שאלות הנוגעות למעשה בחומר הנלמד בחודש כסלו תשע"ו
יו"ד הלכות בשר בחלב סימן צב מסעיף ה וסימן צג

א. קדרה שהתבשלה על האש עם מעט מרק בשרי, ועירבב על ידו בקבוק תינוק עם מטרנה חלבית, וניתזו טיפות חלב על הקדרה מבחוץ.

ולא חיישינן לכך, אבל ודאי שכנגד אותו מקום שניתז חיישינן שהבלוע שם במקומו נהיה חנ"ג ונאסר, וממילא בב' אופנים הנ"ל ישתנה דינו. ועיי"ש מה שהקשה הפמ"ג. אבל בכלי מתכות שלכ"ע בשעה"ד לא אמרינן בו חנ"ג בבלוע בכלי, גם לדעת הנקודה"כ יהיה כהט"ז.

ואם בבישול הראשון לא היה ס' פעמים ס"א כנגד מה שניתז, גם שלא בשעה"ד כתב בחכמ"א שמאחר וזה רק חשש וחומרא שנהיה חנ"ג וחזר ונבלע, גם בבישול השני סגי בס' פעמים ס"א.

ג. הוציא קדרה עם בשר מהמקרר והעמידו על האש, והבחין שהיו על הכיסוי כמה טיפות חלב או שנדבקה במקרר על הכיסוי חתיכת חמאה.

1. אם הוריד מיד את הכיסוי מהקדרה, מה דין הקדרה, המאכל שבתוכה, והכיסוי.

2. אם לקח קצת זמן עד שהוריד את הכיסוי מהקדרה, אבל כשהוריד הכיסוי עדיין לא היה חם, מה דינו ודין המאכל והקדרה.

3. מה הדין אם כשהוריד את הכיסוי כבר היה חם.

4. באילו אופנים מועיל שיש בכל הבשר המתבשל ס' כנגד החלב שהונח על המכסה, ובאילו אופנים לא מועיל.

5. האם שונה בכל הנ"ל באופן שמיד כשהעמיד את הקדרה על האש הניח עליה בטעות פשטידה חלבית.

6. מה הדין בכל זה אם בישל מרק פרווה בקדרה בשרית בת יומה והיו על הכיסוי טיפות חלב.

וס"ז רמ"א, ט"ז סקכ"ח, מסכ"ז סס, ט"ך סקל"ז, טפ"ד סס, חו"ד זילאוריס סקכ"ה, וחידושים סקכ"ט, דרכ"ת סקפ"ב.

ג. אם הספיק להוריד את הכיסוי מהקדרה כשעדיין היה צונן, וגם הקדרה עדיין לא התחילה להרתח, לכו"ע הכל מותר, אבל אם הכיסוי כבר היה במצב שהיס"ב אבל הקדרה עדיין לא התחילה להרתח, רק הקדרה והמאכל מותרים אבל הכיסוי נאסר [כך מדויק מהש"ך סקל"ז כמתבאר בשפ"ד ובמשב"ז סקכ"ח], ואם כבר התחיל להזיע, אם הכיסוי עדיין צונן והזיעה עדיין אינה במצב שהיס"ב המאכל והכיסוי מותרים, אבל אם הכיסוי חם אפילו שהזיעה עדיין לא במצב שהיס"ב, הכל נאסר, דהזיעה מהמאכל החלבי שמעל הכיסוי נופלת חזרה מהכיסוי לתוך הקדרה.

אמנם כל זה אם אין במאכל שמתבשל בקדרה ס' כנגד החלב שמונח מע"ג הכיסוי, אבל אם יש במאכל ס' כנגדה לדעת הרמ"א הפר"ח והפליתי, דינה שיהיה ממש לנפלה כנגד הרוטב שמונח, ואפי' באיסור דאורייתא, אבל לדעת הט"ז במקום שאם אין ס' יהיה בו איסור דאורייתא גם כשיש ס' חיישינן [ואינו בגדר ספק אלא חיישינן] שבשעת הבישול פעם אחת לא עלו הרתיחות ופעם אחת עלו, ובאותו פעם שלא עלו הרתיחות לא מצטרף כל המאכל שבקדרה עמו להתירו, אמנם גם לדעת הרמ"א שלא חיישינן לכך שלפעמים עלו הרתיחות ולפעמים לא עלו הרתיחות, זה רק ביחס לבישול הראשון בעצמו שמתבשל בו, אבל אם יבשל שוב באותה קדרה ויניח את אותו כיסוי הבשרי שהיה על גביו חלבי, אפילו שכל קדרה שנפלה עליה טיפת חלב כנגד הרוטב גם בבישול השני סגי בס' כנגד הטיפה, כיסוי שהיה עליו חלב דינו בבישול השני כקדרה שנפלה עליה טיפה שלא כנגד הרוטב שצריך ס' פעמים ס"א, [כ"כ במשב"ז שם].

אבל בחו"ד חולק שכל מה שלא חיישינן שפעם אחת עלו הרתיחות ופעם אחת לא עלו, זה רק באופן שמתבשל בשר בקדרה והיה עליו חלבי וכדו', דמאחר והבשר הבלוע בתוך הכיסוי הוא מין במינו עם הבשר שבקדרה, הבשר שבכיסוי שנאסר בטל בס', וכנגד החלב לבד שעל הכיסוי יש ס', ואפי' שאם לא עלו הרתיחות הבשר בלוע בכיסוי נהי' חנ"ג, מ"מ מדאורייתא הבשר עצמו שבכיסוי גם אם נאסר מה"ת בטל בבשר שבקדרה מפני שהוא מינו ורק מדרבנן אסור, אבל באופן שהחלב היה על כיסוי בשרי ובקדרה מתבשל עכשיו ירקות, שגם הבשר שנהיה חנ"ג מדאורייתא לא בטל בירקות, בזה חיישינן שמא פעם אחת לא עלו הרתיחות והלוע בכיסוי נאסר ונהיה חנ"ג, ובכ"ה"ג לעולם צריך ס' כנגד הכיסוי.

אמנם כל זה רק אם ניתזו טיפות חלב על הכיסוי בתחלת הבישול, אבל באופן שהוציא את הקדרה מהמקרר וכבר היה דבוק בו חמאה, והניחו ע"ג הגז, וכן אם לפני שהדליק את הגז הניח על הכיסוי חמאה או פשטידה חלבית על הכיסוי ורק אח"כ הדליק את הגז, מבואר במשב"ז [סקכ"ח] שבתחילה נהיה יס"ב ורק אח"כ מעלה רתיחות, ובאותו זמן שהכל נהיה יס"ב אבל

עדיין אין זיעה ע" הרתיוחות, נהיה הכיסוי חנ"ג, דאינו מתפשט בכולו, וצריך ס' פעמים ס"א. אבל מקושיית הרע"א [סימן צ"ג על הש"ך סק"ד] מוכח שסובר שאין חילוק בדרגה בין יס"ב למעלה רתיוחות ומיד מתפשט בכולו וממילא גם בכה"ג דינו כנגד הרוטב.

ד. העמיד בערב שבועות על פלטה תבניות עם מאכלים בשריים וחלביים. אחרי שהפלטה כבתה גלש רוטב בשרי מתבנית של בשר לתבנית שבה המאכלים החלביים.

1. מה דין התבנית החלבית ודין המאכלים שבתוכה.
2. האם יש חילוק בין אם הרוטב נזחל על הפלטה מתחת לתבנית, או שרק נגע בה מהצד, או שניתז מהתבנית הבשרית רוטב על התבנית החלבית.
3. מה הדין כאשר שתי התבניות עדיין היו חמות, ומה הדין כשרק התבנית הבשרית שממנה גלש היתה רותחת, והתבנית החלבית כבר נצטננה, או כשרק התבנית החלבית היתה רותחת, והתבנית הבשרית כבר נצטננה.
4. מה הדין בהנ"ל אם הפלטה עדיין היתה רותחת.
5. מה הדין בהנ"ל כאשר הפלטה היתה מלוכלכת מהצטברות של שיירי מאכלים שרופים של כמה שבועות.
6. האם בהנ"ל מספיק ס' כנגד הרוטב שמתחת לתבנית, או שצריך ס' גם כנגד מה שסביבותיה, או שמא צריך ס' גם כנגד הרוטב שנמצא על כל הפלטה.

[רמ"א ס"ז, ט"ז סק"ה-ז, ט"ך סק"ז וסק"ח, שפ"ד סק"ה, חו"ד זיאו"ר סק"כ-כ"א, הגהות ראמרי ברוך גס, בינת אדם סימן מ"ב, משנ"ז סק"ה, רע"א סק"ו וסק"ט, יד יהודה קל"ר סק"ט].

ד. כאשר העירוי נח ע"ג מקום אחר, מוגדר לכלי שני, אמנם כל זה רק כאשר מה שגלש כבר נח ועמד במקומו על גבי הפלטה הצוננת וכדו', אבל אם כאשר נשפך מהכלי מיד המשיך להתפשט ללא הפסקה כלל, נחשב עדיין כעירוי ולא כמונח בכלי שני ומבליע כד"ק [כמבואר ברמ"א].

כל זה רק אם הקדרה החלבית צוננת, אבל אם הקדרה החלבית שעומדת על הפלטה עדיין רותחת, הרי זה ככל תתאה צונן ועילאה חם שמבליע כד"ק וממילא הקדרה החלבית בעצמה נחשב כד"ק ונאסרת, אלא שגם המאכל שבתוך הקדרה מאחר ובגדר תתאה ועילאה מבואר בש"ך שכל דבר שעומד במקומו הוא זה שנחשב לתתאה א"כ בין אם הרוטב הבשרי התפשט ונגע בקדרה החלבית הרתחת רק מהצד, ואפילו אם הרוטב התפשט ונכנס גם מתחת הקדרה, מאחר והקדרה החלבית היא זו שעומדת במקומה והרוטב הבשרי נזחל ובא אליו, הקדרה החלבית היא זו שמוגדרת כתתאה ואם היא היא חם מבליע בכולו. אלא שבשפ"ד נוטה וכ"כ החכמ"א, שגם לדעת הש"ך באופן שנזחל תחתיו ממש שהוא ממש תתאה, גם אם הקדרה העליונה היא זו שעומדת במקומה נחשב הנזחל לתתאה, והחור"ד חולק לגמרי על יסודו של הש"ך שתלוי במי שעומד במקומו וסובר שתלוי מי נסמך על מי, ולהחור"ד כשהרוטב שנזחל נוגע בקדרה רק מהצד הקדרה היא הנחשבת לתתאה כי הזחילה נסמך עליו, אבל כאשר הרוטב התפשט ונכנס מתחת לקדרה, הרוטב הנזחל הוא זה שנחשב לתתאה.

ומ"מ למרות שהעירוי הנזחל תחת הקדרה הוא זה שנחשב לתתאה, גם אם בשעה שהרוטב הבשרי נזחל תחת הקדרה הוא היה עדיין רותח, מ"מ [לדעת הפמ"ג דלא כהמהרש"ל שכל נוגעים זה בזה נאסר בכולו] מאחר וכל כוחו בא רק ע" עירוי, כל שהקדרה שעומדת מעליו צוננת אין לעירוי גם כאשר הוא תתאה כח להבלע לתוך דבר אחר יותר משיעור כד"ק, ולכן בכל האופנים אם הקדרה צוננת צריך ליאסר רק כד"ק. [כמבואר בשפ"ד סק"ה].

מאידך אם הקדרה החלבית רותחת אפילו אם הרוטב נזחל מתחת לקדרה והרוטב הוא זה שנחשב לתתאה, מאחר ובמהותו הוא תתאה אלא שכל החיסרון שכשבא ע" עירוי אין בכוחו להבלע יותר מכד"ק, כאשר הקדרה שמעליו רותחת אפילו שהיא עילאה מסייעת לתתאה הרתוח שבא רק מכח עירוי להבלע בכל הקדרה.

אמנם בחו"ד הקשה וחולק על הש"ך בזה, דגם באופן שהתתאה רותח ונחשב ככ"ר, כל שהרוטב לא מכסה את כל עובי השוליים של הקדרה עד כנגד המאכל שבתוכה ודאי שהתבשיל מותר, ואפילו אם כל תחתית הקדרה עטוף ברוטב ועד כנגד המאכל, אם בתוך הקדרה מונחים כמה חתיכות מאכל זה ע"ג זה, רק אותם מאכלים המונחים כנגד המקום שמחוץ לקדרה יש רוטב נאסר, ולא יותר, אבל בהגהות האמרי ברוך כתב עליו שזה כונת הש"ך במש"כ ועדיף מכ"ר מפני שעומד אצל האש, כלומר שמאחר והוא עומד ודם מחמת ואצל האש אפילו שרק מקצתו מונח בתוך הרוטב אמרינן בכה"ג שמתפשט לאסור בכולו.

וכנגד כמה משערין, ברע"א [סקכ"ט] הביא מהתור"ח שכתב שמשערין כנגד כל מה שנגע בקדרה, וציין לשפ"ד שכתב שצריך לשער באומד יפה, ובחור"ד כתב שמאחר ולח אינו חיבור לא צריך לשער אלא כנגד מה שממש תחת הקדרה עצמה.

ה. טיגן שניצל בשרי ובשעת הטיגון שפך לתוך המחבת שמן או תבלינים.

1. האם מותר להשתמש בשאר השמן שבבקבוק וכן בתבלינים למאכלי חלב.
 2. וכן אם בשיעה שהטשולנט מתבשל על האש הוסיף לתוכו מים רותחים מהכד החשמלי, האם מותר אח"כ להרתיח בכד החשמלי מים לקפה.
 3. וכן סיר של מרק או טשולנט וכדומה הנמוכים מדוד המים של שבת, ועומדים על הפח בסמוך אליו, ומפעם לפעם פותחם ועולים אדים לדוד, האם מותר להכין מהמים שבדוד קפה עם חלב.
 4. וכן סירים המתבשלים ויש מעל גביהם קולט אדים, או ארון, ובסירים המתבשלים גם מאכלי חלב וגם מאכלי בשר יחד, או בתוך מעל"ע, מה דינם.
 5. וכן מי שאפה בתנור בזה אחר זה קוגל בשרי ואח"כ עוגה חלבית, או שחימם במיקרוגל בזה אחר זה בשרי וחלבי, האם המאכל השני מותר באכילה.
 6. מה הדין אם אפה בתנור בבת אחת בתבנית אחת עוגה חלבית ובשניה בשר.
 7. וכן אם אחרי שאפה בשרי בתנור, אפה בו עוגה פרווה, האם יכול לאוכלה עם קפה, או לעשות לה מילוי או מריחה של חלבי.
 8. מה הדין כאשר אחת מהתבניות או שתיהן היו מכוסות.
 9. וכן אם כשאפה את החלות, שרף בתבנית אחרת בתנור את הפרשת החלה, או שלפני כן שרף את הפרשת החלה בתנור, מה דין החלות.
- וס"ח, רמ"א, משכ"ז סקכ"ח וסקכ"ט, רע"א, זיאוור הגר"א סקל"ט, וסימן ז"ג סק"ו, דרכ"מ סימן ק"ח סק"ג, מנחת יעקב כלל ז"ה סקכ"א, גול מרדכי, יד אברהם, בית מאיר סימן, פר"ת סקט"ו, חו"ד זיאוורס סקכ"ו, אש"א סימן תנ"א סקמ"ד, יד יהודה קלר סקע"ז, וארוך סקנ"א, וסימן ק"ח קלר סקכ"א, מ"צ סימן תנ"א סקל"ו, שעה"צ סקקע"ט.

ה. מבואר במחבר שכאשר זיעת המאכל עולה ונבלע בכלי של מין ההפכי אם כאשר הזיעה מגעת לכלי ההפכי היא עדיין במצב שהיס"ב, נאסר המאכל שבכלי העליון, אמנם גם כאשר הזיעה כבר לא בדרגה שהיס"ב אם הכלי העליון שהזיעה מגעת אליו רותחת אפילו שהזיעה עצמה לא בדרגה שהיס"ב, הקדרה העליונה מחמת רתיחתה מבלעת את הזיעה בתוכה ונאסרת. [כמבואר בפמ"ג והרע"א]. אלא שברע"א הביא שחלוק חומר דין זיעה כאשר המקום סתום לגמרי למקום שפתוח קצת שאינו אלא חומרא.

ומפשטות דברי המחבר נראה שדין הזיעה לאסור הוא רק את הכלי העליון, אבל הכלי התחתון אינו נאסר, ובפמ"ג כתב שאם ראינו שהזיעה נופלת למטה יש לאסור גם את הכלי התחתון, ובהגהות אמרי ברוך כתב שאם המקום סתום לגמרי חוששים שהזיעה נפלה למטה, אבל אם פתוח קצת לא חיישינן, אבל בפר"ת ובדגול מרובה כתבו שגם בפתוח גם הכלי התחתון נאסר מחמת הזיעה שמחברתם.

ואם שופך במרחק כזה שהזיעה כבר לא בדרגה שהסי"ב, מ"מ אם במציאות מחמת החור של הבקבוק או הפתח של השקית הזיעה נכנסת לתוך השקית (כמו שהחוש מוכיח בהרבה מקרים), מבואר בפמ"ג בהנהגת הנשאל שכאשר הזיעה נדבקת, גם כאשר אין היס"ב, כל שלא הדיחה אפשר שאוסרת אפילו בדיעבד.

אלא שבכל הדוגמאות הנ"ל אם הזיעה כבר לא בדרגה שהסי"ב וכל הסיבה לאסור הוא מחמת שהקדרה העליונה רותחת, כתבו היד יהודה והיד אברהם שאם כאשר מגיע הזיעה לעליון כבר אין היס"ב אלא שהכלי העליון בדרגת הסי"ב, כל עוד שלא הרתיח מחמת הזיעה, רק הכלי עצמו נאסר אבל לא המאכל שבתוכו.

וכאשר זיעה אוסרת אינו דוקא בבת אחת, כלומר לא רק בשעת הבישול עצמו נבלע מאחד לשני אלא גם בזה אחר זה, [כמבואר בסימן צ"ג בדין כיסוי, ובסימן ק"ח]

אלא שב' אופנים קיימים שבהם זיעה אינה אוסרת. - הא' הוא מש"כ הרמ"א שאם הכלי מכוסה אין זיעה, ואפילו אם רואים שיוצא ממנו מהצד קצת זיעה, אין לו את מעלת הזיעה שתמצית המאכל מעורב בו לאסור, כמבואר בב"ח [בסוף הסימן]. - הב' מבואר בדרכ"מ ובתור"ח, שבמאכל יבש אין זיעה, וביד יהודה מחלק שאם ראו להדיא שיש זיעה צריך לחוש לה, ובבית מאיר כתב שאם המאכל נוגע ממש בדופני הכלי יש זיעה אמנם זה רק בדיעבד אבל לכתחילה גם ביבש חישיין לזיעה, אבל בהיתר של מכוסה מבואר במ"ב [סקל"ז, ושע"צ שם] שיכול להשתמש בו לכתחילה ג"כ.

אמנם הפמ"ג הביא מחלוקת האם בכלל אמרינן שזיעת המאכל כמוהו או רק זיעת משקים אבל להלכה כתב בכמה מקומות שגם זיעת מאכל כמוהו וכמבואר בדרכ"מ.

1. חרסינה שבקיר בצמוד ומעל למקום שרגילים להעמיד שם סירים רותחים, או מעל מקום הבישולים.

1. האם צריך לכסות אותם בפסח.

2. וכן האם יש להמנע בפסח מלהכניס לכיור סירים עם מאכלים רותחים.

3. וכן אם לא כיסה את הברז בפסח, והכניס סירים עם מאכלים רותחים בכיור או צמוד לקיר והעלו אדים, מה דין המאכל.

4. וכן מיחם מים שיש בכיסוי שלו נקבים, והניח לחמם מעליו קוגל בשרי בתוך תבנית, האם יכול להשתמש במים שבמיחם לקפה עם חלב או מטרנה חלבית וכדו'.

5. אם אחרי שהניח את הקוגל הבשרי, הניח לחמם קוגל חלבי בתוך תבנית, מה דין המים והקוגל.

6. ומה הדין כאשר מסתפק האם הקוגל השני או הראשון היו מונחים מעל הכיסוי במקום שמעל החורים או מהצד.

7. וכן כאשר מתבשלים כמה קדירות על האש חלקם עם בשרי וחלקם חלבי, ופותחים לפעמים את הכיסוי ומתפזר מהם אדים לכל הכיוונים, האם צריך לחשוש שהמאכלים שבקדירות ההפכים נאסרו.

8. וכן מי שרוצה להוסיף בשבת מהדוד של המים לטשולנט, האם ישפוך מהדוד בגובה לתוך הטשולנט, או יחזיק את הטשולנט מתחת לדוד של המים.

וס"ח, ז"ח, משכ"ז סקכ"ט, ט"ז סקל"ג, יד יהודה לר"ח סקנ"ה, רע"א סקל"ג, ט"ז סקל"ה, פ"ח סק"ו, לגול מרצבה, פר"ת סקט"ו.

1. מבואר בשו"ע שזיעה של המאכל העולה למעלה והיס"ב נבלע בעליון, ובפמ"ג כתב שאם ראו שהזיעה נופלת גם למטה גם התחתון נאסר, אבל בפר"ת ובדגול מרכבה כתבו שגם התחתון נאסר, וכן במכוסה יורדת למטה.

2. צריך לחמם בקבוק עם מטרנה חלבית, או קוגל חלבי בתוך תבנית.

1. האם מותר לו להניחו מעל גבי הקדרה של הטשולנט הבשרי.

2. האם יועיל שיניח את הבקבוק בתוך כלי אחר פרווה, או שיניח נייר כסף מעל הקדרה.

3. וכן האם מותר לחמם שניצל בשרי בתוך נייר כסף וכדומה על גבי הדוד של שבת שאת המים שלו שותים בקפה עם חלב, או במטרנה חלבית.

4. וכן האם מותר לכתחילה לחמם חלה או בורקס פרווה ע"ג נייר כסף, על גבי הסיר של הטשולנט, כדי לאוכלו עם חלבי.
 5. מה דין קוגל חלבי שבטעות הניחו אותו לחמם בתוך תבנית ע"ג הסיר של הטשולנט שהיה מכוסה אבל מרוב רתיחות יצאו ממנו כל הזמן אדים.
 6. וכן מי שנמצא בנופש, האם יכול להשתמש בפלטה חשמלית של המקום שאינו יודע מה בישלו עליה לפני כן.
 7. וכן מי שנמצא בבית חולים וכדו' האם יש לו עצה כיצד לחמם מאכלים בתוך המיקרוגל במקום.
 8. האם מותר לבשל על גבי החצובה של הגז סיר עם חלב באותו מקום שבישל סיר בשרי.
 9. מגבת שרגילים במשך השנה לכסות בה בשעת הבישול את הסירים, האם מותר לכסות בה גם בפסח את הסירים, ומה הדין אם כיסו.
- [רמ"א ס"ז-ה, ב"ה, הגהות קערי דורא סימן י"א, משכ"ז סימן ל"ז סק"ג, חכמ"א כלל מ"ה דין י', מ"ב סימן תנ"א סקל"ד, וסקל"ו].

ז. קי"ל שבלוע אינו עובר מכלי לכלי ללא רוטב יתירא מכך מבואר בב"ח ובחכמ"א שגם אם יוצא זיעה בדרגה שהיס"ב מהקדרה של הטשולנט ועובר לתבנית שמעליו אפילו שמבואר שדין זיעת מאכל שוה למאכל מ"מ כאשר הקדרה מכוסה אין בזיעה ממשות המאכל ואינו אלא ריח בעלמא ואינו אוסר, ומ"מ מבואר ברמ"א שלכתחילה אסור להניח כלי של מין אחד מעל כלי של מאכל הפכי, וב' טעמים נאמרו בזה האחד כמש"כ השערי דורא דחיישינן שמא יגלוש וישפך מהכלי העליון לתחתון, ובט"ז מבואר שהטעם מפני שלכתחילה מחמירים לחשוש שגם ללא רוטב הבליעות יכולים לעבור מכלי לכלי, ולכן כתב בפמ"ג שהאיסור לכתחילה להניח כלי יבש אחד מעל השני הוא בין אם המאכלים שבתוכם הם כאלו שיש לחשוש שיגלוש, ואפילו אם אין כל חשש שיגלוש אסור.

אלא שמבואר בביאור הגר"א ובמ"ב שכל האיסור להניח ולהשתמש בב' כלים זה רק אם הכלי הוא ב"י שיש חשש שיבלע בכלי השני טעם האוסר.

ולענין חצובה כתב המ"ב [סימן תנ"א סקל"ד] שרק לענין פסח צריך להחמיר, וטעמו מבואר [שם] שמצרף שבחצובה כנגד האש הרגילות שמה שגולש נשרף עוד לפני שמספיק להבלע בתוכו [ועיין הערה¹]. אבל אם יש שמנוניות בעין מהבשר או החלב לא רק לכתחילה אלא אפילו בדיעבד אם הניח על החצובה מאכל מהמין הפכי יש אופנים שנאסר ממש.

עוד מבואר במ"ב [סקל"ז], ואפשר שאינו מוכרח בדבריו ויל"ע בזה] שכל הדין של לכתחילה שאסור להניח ב' כלים זה על זה כשאחד מהמין ההפכי, זה רק בב' כלים אבל בג' כלים מותר. - ואם כיסה במגבת את הסירים כתב בשו"ת האלף לך שלמה [ק"נ] שמוגדר ככלי.

ח. מתקן תליה של סכ"ם פרווה וכדו'.

1. האם מותר להתקין אותו לכתחילה בגובה שמעל הגז שמתבשל בו חלבי ובשרי.
 2. אם היה תלוי מעל המקום שמתבשל בו בשרי, וחתך בו אח"כ עוגה או קוגל חלבי, מה דינו.
- [ס"ח רמ"א, פרמ"ג בהגהות הגשאל סדר"ב דין ל"ו].

ח. מבואר ברמ"א שיש להזהר בכל זה, אמנם בפמ"ג כתב שכל מש"כ הרמ"א שמדינא מותר ורק יש להזהר, זה רק בדבר שהרגילות שמדיחים אותו לפני השימוש, אבל דבר שאין הרגילות שלו להדיחו, אסור להניחו כך.

ט. טיגן בטעות חתיכת שניצל בשרי במחבת חלבית בת יומה.

¹ אמנם דעת רבותינו שצחצוחות שלנו המליחות שונה שלא נקרף מיד כולו, ובפרט שצחצוחות יש אפילו שמנוניות מעליו, ומאחר וכל הדברים נכתבים רק למו"מ ולעורר לב המעיין, ולהלכה יש בכל הדברים עוד לדיוס אכמ"ל.

1. בסמוך למחבת התבשלו מאכלים, ועלתה זיעה מהמחבת לקדרה, ויש במאכלים שבקדרה ס' כנגד חתיכת השניצל, מה דין המאכל והקדרה.

2. האם יש חילוק אם הקדרה היתה מכוסה או מגולה, וכנגד איזה מקום בקדרה הזיעה נגעה.

3. ואם טיגן במחבת חלבית ב"י מאכל פרווה, ועלתה ממנו זיעה לקדרה של בשר שהתבשלה סמוך לה, מה דין הקדרה והמאכל.

4. וכן אם טיגן במחבת חלבית שומים ובצלים, והוסיף להם בשעת הבישול תבלינים וכדו', או שעלתה מהמחבת זיעה לקדרה של בשר שהתבשלה בסמוך אליה, מה דין התבלינים, הקדרה והמאכל.
[ס"ח, משב"ז סקכ"ט, רע"א סקל"ב וסקל"ד, חו"ד ביאורים סקכ"ז, יד יהודה ארוך סקכ"ד].

ט. מאחר והשניצל נהפך לחנ"נ כשהזיעה הבאה מכחה אוסרת צריך לשער ס' כנגדה, אלא שלמרות שאם יש ס' מאכל מותר, מ"מ הזיעה שהגיעה לקדרה מבחוץ מוגדרת ככל טיפת חלב שנופלת על הקדרה מבחוץ, שאם הקדרה מכוסה נחשבת כולה כנגד הרוטב, ואם מגולה אז רק אם הזיעה הגיעה למקום שכנגדה בפנים יש מאכל הדין שלמרות שהמאכל מותר הקדרה אסורה, ולכן הקדרה לכו"ע צריכה הגעלה, אבל אם הזיעה הגיעה רק למעלה מהמקום שיש מאכל בפנים, דינה כנפלה שלא כנגד הרוטב עם כל חילוקי דיניו שנתבארו במקומו, [וכמבואר ברע"א סקל"ב].

ואם יש בקדרה ס' רק כנגד השניצל אבל לא כנגד בצירוף כנגד גוף המחבת עצמו, כתב בפמ"ג שמאחר וגם המחבת עצמו אסור מחמת הבליעות החלב שבו ובליעות של הבשר מהשניצל, צריך גם ס' כנגדו, אבל החו"ד, הרע"א, והיד יהודה, חולקים עליו דלעולם לא נבלע במאכל בליעות ממקום אחר יותר מגודל המאכל בעצמו, וכמו שבמאכל היתר שבלע איסור ונפל למקום אחר משערין בס' רק כנגד המאכל היתר בעצמו מבלי לחשב גם את הבליעות של איסור שנבלעו במאכל ההיתר, וכן מאכל איסור שנתבשל בקדרה ואח"כ נפלה לקדרה אחרת מחשבין רק ס' כנגד החתיכה עצמה ולא צריך לחשב גם כנגד הקדרה הראשונה שנתבשלה בה, ה"ה כאן מאחר והזיעה עולה רק מהמאכל ולא מהמחבת עצמו וכל הצורה שהבליעות האיסור שבמחבת יכולים לאסור זה רק דרך המאכל שמבחת, לכן מחשבין ס' רק כנגד המאכל האסור בעצמו.

כל זה כאשר טיגנו איסור כגון שניצל בשרי במחבת חלבי, אבל אם טיגנו מאכל היתר במחבת חלבי ב"י מאחר והבליעות של החלבי שבמחבת עוברות רק דרך הזיעה שבמאכל, נחשב לג"ט בר נ"ט, וכשמגיע לקדרה של בשר אין בה כל איסור ומותר אפילו לכתחילה, [כ"כ הפמ"ג], וא"כ אם טיגנו דבר חריף במחבת חלבי ועלה ממנו זיעה לקדרה בשרית, מאחר וע"י הדבר חריף נחשב כאילו הבליעות החלבי שבמחבת נבלעו במאכל שטוגן בו בדרגה של טעם ראשון, א"כ הזיעה העולה לקדרה נחשב כטעם ראשון של חלב ויאסור את הקדרה והמאכל הבשרי שבו.

סימן צג

א. קדרה עם בשר שבשעת הבישול כיסו אותה בטעות עם מכסה חלבי שאינו בן יומו.

1. מה דין המאכל והקדרה.

2. האם תלוי הדין בצורת הכיסוי.

3. כמה צריך שיהיה בסיר כדי להתיר את המאכל.

4. מה הדין בזה בערב שבת, או שבישל לאורחים וכדו'.

5. האם מותר להשתמש אח"כ באותו כיסוי שאינו בן יומו לבישולים של חלב, בשר, או מרק ירקות.

6. וכן במקומות שמעל הגז מותקן קולט אדים ומבשלים תחתיו בשרי וחלבי בהפרש כמה ימים, מה דין המאכלים.

7. וכן קדרה שמתבשל בה בשר שכיסו אותה עם צלחת או קדרה חלבית שאינה בת יומה, מה דין הקדרה והמאכל.

8. מה דין כל הנ"ל באופן שכיסה את הקדרה רק אחרי שכבר העלתה רתיחות.

[ומ"א, ט"ז סק"ב, ט"ז סק"ג-ג, משב"ז סק"ב, חו"ד חידושים סק"ב, חכמ"א כלל מ"ז סק"ד, רע"א סק"ג, מ"ב סימן תנ"א סקפ"ד, שעה"ט סקל"ז].

א. במכסה שאינו ב"י הביא הרמ"א שהמנהג הוא להחמיר ולאסור המאכל, אבל לצורך שבת או במקום הפסד מותר. ובטעם המנהג לאסור, או כי יש בו ריחא וזיעה שאוסר גם באינו ב"י, או שקשה לנקותו, ובט"ז ובש"ך מבואר שרק באותם כיסויים שבאמצע נהיה קצר וצר, אלא שמ"מ מאחר וזה רק חשש וחומרא, לדעת הט"ז בס' כנגד הקצר סגי, אבל לדעת הש"ך צריך ס' פעמים ס"א. אלא שבמשב"ז מחלק האם בשעת הכיסוי הקדרה כבר העלה רתיחות עם זיעה, אבל מקושיית הרע"א על הש"ך מוכח שלא ס"ל לחלק, ובחכמ"א פסק כהש"ך אבל רק באופן שהכיסוי צר. אבל לפי הטעם שמחמירים בכיסוי גם כשאינו ב"י מפני שחמיר איסור ריחא וזיעה, א"כ אינו תלוי כלל בצורת הכיסוי, וכן לטעם שקשה לנקות, אין חילוק בצורת הכיסוי, ובמ"ב מבואר שבמקום שאין הפסד צריך ס' פעמים ס"א כהש"ך, וגם לא הזכיר כלל שדין זה רק באופן שהכיסוי קצר מלמעלה, ובפ"ת כתב שגם המחמירים לאסור, זה רק אם עדיין לא עבר ב' חדשים מהבישול הקודם, וכן רק אם כיסה עם מכסה כזה שזה השימוש הקבוע שלו, אבל אם כיסה את הקדרה באופן ארעי עם קדרה מהמין ההפכי, או עם צלחת וכדו' מהמין ההפכי ולא היתה ב"י, לכו"ע המאכל מותר. אמנם כל זה רק לענין המאכל, אבל הכיסוי עצמו אסור מדינא ומצד המנהג.

ב. בישל מרק בשרי, בתחילת הבישול כיסה אותו עם מכסה חלבי בן יומו, והבחין בזה מיד והסירו.

1. מה הדין כאשר כבר עלו אדים מהמרק.
 2. מה הדין כאשר המרק כבר היה רותח, אבל עדיין לא עלו רתיחות או אדים.
 3. אם הכיסוי היה קר, והזיעה לא היתה בדרגה שהיס"ב, אבל המכסה היה מלוכלך מחלבי.
 4. האם יש חילוק אם הכיסוי היה קר, או שהסירו אותו מקדרה אחרת ועדיין היה חם.
 5. מה הדין אם כאשר הסירו את הכיסוי החלבי מהסיר הבשרי ראה שהוא עדיין קר, יבש, ונקי לגמרי.
 6. מה דין מרק פרווה שהתבשל בקדרה בשרית וכיסו אותה במכסה חלבי.
- [ש"ך סק"ה, שפ"ד סק"ד, חיד' ביאורים סימן צ"ב סקכ"ה, בית מאיר, יד יהודה ארוך סק"ז-ז' ובהשמטות, חמודי דניאל תערוכת ח"ב י"ד, והלכות כ"ד דין ז', מ"ב סימן תנ"א סקפ"ד].

ב. באופן שהכיסוי עדיין קר, רק אם הזיעה כבר היתה בדרגה שהיס"ב הכל נאסר, וכמדויק בש"ך, ואפילו שהזיעה נוגעת רק בתחתית הכיסוי, וצריך ס' כנגד כל עובי המכסה דנחשב כקדרה עצמה, וכנפלה כנגד הרוטב. כ"כ החו"ד, אבל בחמודי דניאל נשאר בזה בצ"ע.

ואם הכיסוי היה קר והזיעה לא היתה יס"ב, אבל הכיסוי היה מלוכלך, נחלקו בזה הפר"ח והבית מאיר. אבל אם גם הכיסוי היה חם, גם אם הסירו את המכסה בשעה שהזיעה עדיין לא היתה בדרגה שהיס"ב, הכיסוי נאסר, כי מחמת חום הכיסוי הזיעה נבלעת בו, אבל לענין המאכל והקדרה לכאורה בפמ"ג נראה שרק באופן שהכיסוי אינו ב"י מצרף שאם הקדרה והכיסוי חמין והזיעה לא בדרגה שהיס"ב רק הכיסוי נאסר, אבל אם הכיסוי ב"י גם אם הזיעה עדיין לא בדרגה שהיס"ב הכל נאסר, וכ"כ ה"ד יהודה שהזיעה מחברת הכל לאחד, - ומ"מ אם הסירו את המכסה עוד לפני שהתחיל להזיע כלל, אפילו אם הקדרה והכיסוי חמין אם היו יבשים ונקיים הכל מותר כ"כ בפמ"ג, אבל ה"ד יהודה והחמודי דניאל כתבו שכאשר גם הקדרה וגם הכיסוי היו רותחים אפילו אם הסירו אותה מיד ולא ראו שיש זיעה, בסתמא כששתיהם חמים ויש מאכל בתוכו יש הבל שעולה מיד ונבלע ונאסר. אבל בדברי המ"ב נראה שכל שאין הזיעה יס"ב מותר אפי' אם שניהם רותחים, דלא כמש"כ השפ"ד כאן סק"ה לפרש דברי הש"ך.

ואם הקדרה היתה רותחת והיה קצת רטיבות בינה לבין הכיסוי, הכיסוי עצמו נאסר, ואם גם הקדרה וגם הכיסוי חמים לדעת הרע"א גם אם היו נקיים שתייהם אסורים, ובחור"ד כתב שרק כאשר היה לח ביניהם, ומסתמא תלינן שהיה לח ביניהם, אבל אם רק הכיסוי היה רותח והקדרה עדיין לא היתה רותחת והיה רטוב ביניהם תלוי במחלוקת שהביא הש"ך האם בכוחו לפחות לאסור את הקדרה עצמה.

ג. בישל מעט מרק בשרי בסיר מתכת.

1. בישל בו אח"כ כמות גדולה יותר של מרק פרווה, ואח"כ בישל חלב, מה דין החלב.
2. מה הדין כאשר לא בישל בה מרק פרווה, אלא רק חימם אותו
3. האם יש חילוק עד איזה גובה של הקדרה היה המרק ירקות.
4. אם אחרי הבישול של המרק הבשרי בישל בה חלב, ואח"כ בישל בה שוב חלב, מה דין החלב השני.

[ט"ז סק"ב, נקוה"כ, משב"ז סק"ב, חר"ד ביאורים סק"ב, חזו"א יור"ד סימן כ"א סק"א]

ג. לדעת הט"ז בכל האומנים אסור, ובמשב"ז כתב שאפי' היה בו כל דיני הגעלה ג"כ לא מהני. אבל בנקוה"כ פסק כהרשב"א ובפשטות דבריו נראה דמייירי רק באופן שהבישול נעשה בצורה שיש בו גם כל דיני הגעלה, ובחזו"ד פסק כהנקוה"כ, אמנם הפר"ח והפר"ת חולקים על הש"ך.

ד. עמדו על האש קדרה עם מאכל חלבי רותח, קדרה עם מאכל בשרי רותח, קדרה שבתוכה מאכל בשרי קר, ומחבת שבתוכה שניצל קר. הסיר את המכסה של הקדרה שהתבשל בה החלבי הרותח, וכשהעבירו מעל הסירים והמחבת, טפטפו ממנו טיפות זיעה על כל הקדירות האלו.

1. מה דין הסיר הבשרי הרותח והמאכל שבתוכו.

2. מה דין הסיר הבשרי הקר והמאכל שבתוכו.

3. מה דין המחבת והשניצל הקר.

[רמ"א, ש"ך סק"ו, חכמ"א כלל מ"ו ס"ה].

ד. הקדרה הבשרית הרותחת כל שאין בה ס' כנגד הטיפות זיעה שנפלו לתוכה, מאחר והיא תתאה וחם נאסרה כולה, אבל הטיפות שנפלו על השניצל שהיה קר, וכן על המאכל בקדרה הבשרית שכבר היתה קרה, יש להם רק דין של עירווי וצריך קליפה, וגם מצד עירווי אינו יותר כעירווי שנפסק הקילוח שאינו אלא חומרא, לכן כשנטף על שניצל שאפשר לקלוף צריך לקלוף, אבל בנטף לקדרה שהיה בתוכו בשר ונתערב בתוכו, מותר [כמבואר בסימן צ"א], ומבואר בש"ך שמאחר ונפל רק טיפה מועטת, קיל טפי מכל עירווי שנפסק הקילוח, לכן במקום הפסד הכל מותר.